

A comparative study of educational Objectives of primary Education social studies curriculum of Iran, Finland and Singapore

Hasan Bakhtiari

M.A. in Curriculum Studies, Kharazmi University, Karaj, Iran.

Effat Abbasi

Professor, Department of Curriculum Studies, Kharazmi University, Karaj, Iran.

Ali Hosseini khah

Associate Professor, Department of Curriculum Studies, Kharazmi University, Karaj, Iran.

Abstract

The elementary-level Social Studies curriculum plays a fundamental role in nurturing responsible citizens and teaching social skills. Given the diverse educational approaches of different countries, a comparative analysis of Iran's curriculum against those of Finland and Singapore, two nations recognized for their advanced and leading educational systems, can provide valuable insights into the strengths and weaknesses of the domestic curriculum, thereby offering avenues for the improvement of the education system. The aim of this research is to compare the objectives of elementary Social Studies curricula in these three countries. The study is qualitative in nature and employs a comparative approach. For its execution, a descriptive-analytical method was used, and the Bereday model was applied for data analysis. The research population comprises elementary Social Studies curricula worldwide, from which Iran, Finland, and Singapore were selected as the sample, utilizing purposive sampling with maximum variation. Findings indicate that the Social Studies curricula in Iran, Finland, and Singapore share a common emphasis on nurturing ethical citizens, enhancing awareness of rights and responsibilities, promoting historical and cultural literacy, and preparing individuals for social life. However, differences are also observed in their specific focal points: Finland prioritizes the teaching of life skills, entrepreneurship, and democratic principles; Singapore focuses on cultivating globally competent citizens adept at navigating multicultural societies; while Iran primarily emphasizes nurturing a generation committed to Iranian-Islamic identity, promoting the pursuit of justice, and resisting oppression.

Keywords: Curriculum, Iran, Finland, Singapore, Objective, Elementary

* Corresponding Author: Hasan.bakhtiari79@gmail.com

How to Cite: Bakhtiari, H., Abbasi, E., & Hosseini khah, A. (2025). A comparative study of educational Objectives of primary Education social studies curriculum of Iran, Finland and Singapore, *Qualitative Research in Curriculum*, 6(21), 23-59. <https://doi.org/10.22054/qric.2026.88556.440>

© 2025 by Allameh Tabataba'i University Press

Publisher: Allameh Tabataba'i University Press

فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی

www.qric.atu.ac.ir

DOI: 10.22054/qric.2026.88556.440

مقایسه تطبیقی اهداف آموزشی برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران، فنلاند و سنگاپور

حسن بختیاری* کارشناسی ارشد مطالعات برنامه درسی، دانشگاه خوارزمی، کرج، ایران.

عفت عباسی استاد گروه مطالعات برنامه درسی، دانشگاه خوارزمی، کرج، ایران.

علی حسینی خواه دانشیار گروه مطالعات برنامه درسی، دانشگاه خوارزمی، کرج، ایران.

چکیده

برنامه درسی مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی، نقشی اساسی در پرورش شهروندانی مسئولیت‌پذیر و آموزش مهارت‌های اجتماعی دارد. با توجه به رویکردهای آموزشی متفاوت کشورها، تحلیل تطبیقی برنامه درسی ایران در مقایسه با برنامه‌های درسی فنلاند و سنگاپور، دو کشوری که به‌عنوان نظام‌های آموزشی پیشرفته و پیشرو شناخته می‌شوند، می‌تواند بینش‌های ارزشمندی درباره نقاط قوت و ضعف برنامه درسی داخلی فراهم کند و در نتیجه، زمینه‌هایی برای بهبود نظام آموزشی ارائه دهد. هدف این پژوهش مقایسه اهداف برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی این سه کشور است. این تحقیق ماهیتی کیفی دارد و از رویکرد تطبیقی بهره می‌گیرد. برای اجرای آن، از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده و الگوی بردی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها به کار رفته است. جامعه پژوهش شامل برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در سطح جهان است که از میان آن‌ها، ایران، فنلاند و سنگاپور به‌عنوان نمونه و با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند از نوع حداکثر تنوع انتخاب شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که در برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی ایران، فنلاند و سنگاپور، تأکید مشترکی بر پرورش شهروندانی اخلاق‌مدار، تقویت آگاهی نسبت به حقوق و مسئولیت‌ها، ارتقای سواد تاریخی و فرهنگی، و آماده‌سازی افراد برای زندگی اجتماعی وجود دارد. با این حال، تفاوت‌هایی نیز در محورهای تأکید مشاهده می‌شود: فنلاند آموزش مهارت‌های زندگی، کارآفرینی و اصول دموکراسی را در اولویت قرار می‌دهد؛ سنگاپور بر پرورش شهروندانی با شایستگی جهانی و توانمند در مواجهه با چالش‌های چندفرهنگی تمرکز دارد؛ در حالی که ایران عمدتاً بر پرورش نسلی پایبند به هویت ایرانی-اسلامی، ترویج جست‌وجوی عدالت و مقاومت در برابر ظلم تأکید می‌ورزد.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی، ایران، فنلاند، سنگاپور، هدف، ابتدایی

* نویسنده مسئول: Hasan.bakhtiari79@gmail.com

استناد به این مقاله: بختیاری، حسن، عباسی، عفت، و حسینی خواه، علی. (۱۴۰۴). مقایسه تطبیقی اهداف آموزشی برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران، فنلاند و سنگاپور. فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۶(۲۱)، ۲۳-۵۹. <https://doi.org/10.22054/qric.2026.88556.440>

© ۲۰۲۵ دانشگاه علامه طباطبائی

ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

نظام آموزش و پرورش به عنوان ستون فقرات جامعه، نقشی کلیدی در تربیت نیروی انسانی کارآمد و دستیابی به توسعه پایدار ایفا می‌کند. هر کشوری نظام آموزشی خود را متناسب با اهداف، نیازها، تحولات فرهنگی و اجتماعی و سیاست‌های کلانش طراحی می‌کند؛ از این رو، آموزش و پرورش فراتر از انتقال صرف دانش، در پی پرورش انسان‌هایی مسئولیت‌پذیر، خلاق، مستقل و اجتماعی است. پیشرفت جامعه ارتباط تنگاتنگی با عملکرد نظام تعلیم و تربیت دارد و سرمایه‌گذاری بر نسل جوان، تضمین‌کننده آینده‌ای روشن و پایدار است. مقطع ابتدایی به عنوان اولین و حیاتی‌ترین مرحله تحصیلی، شالوده سطوح بعدی آموزش را بنا می‌نهد. مهارت‌های اساسی مانند خواندن، نوشتن، حساب کردن و همچنین مهارت‌های اجتماعی و اخلاقی در این دوره شکل می‌گیرند و موفقیت در آن تأثیر عمیقی بر آینده تحصیلی و فردی دانش‌آموزان خواهد داشت. بنابراین، توجه به کیفیت آموزش در این مقطع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در میان دروس دوره ابتدایی، مطالعات اجتماعی جایگاه ویژه‌ای دارد. این درس، علاوه بر انتقال دانش‌های تاریخی، جغرافیایی و اجتماعی، در شکل‌دهی هویت ملی و فرهنگی، آشنایی با ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، و تقویت مسئولیت‌پذیری، همکاری و مشارکت اجتماعی نقشی کلیدی ایفا می‌کند. این درس به عنوان پلی میان آموزش رسمی و زندگی واقعی، دانش‌آموزان را برای شناخت بهتر جامعه و ایفای نقش فعال در آن آماده می‌سازد. از آنجا که کودکان در این دوره آمادگی بیشتری برای پذیرش ارزش‌ها و نگرش‌های اجتماعی دارند، پرداختن به برنامه درسی مطالعات اجتماعی اهمیتی دوچندان می‌یابد. طراحی و اجرای برنامه درسی مطالعات اجتماعی، مانند سایر دروس، مستلزم توجه به عناصر کلیدی برنامه درسی است. در این میان، «هدف» به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر، مورد تأکید صاحب‌نظران است. آیزنر^۱ (۱۹۹۴) نیز بر این نکته تأکید دارد که در برنامه‌ریزی درسی، هیچ مفهومی به اندازه «اهداف» مورد توجه نیست؛ اهدافی که افراد از طریق برنامه درسی طراحی شده به دنبال دستیابی به آن‌ها هستند.

هدف در نظام آموزشی نقشی محوری و جهت‌دهنده دارد و بیانگر وضعیت مطلوبی است که یادگیرنده باید به سوی آن حرکت کند. اگرچه معلم به‌طور مستقیم در متن اهداف قرار نمی‌گیرد، اما با هدایت و راهبری آموزشی خود، زمینه دستیابی دانش‌آموزان به این اهداف

را فراهم می‌سازد (خسروی، ۱۳۹۹). از آنجا که برنامه‌های درسی در بسترهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی متفاوت شکل می‌گیرند، مطالعه تطبیقی می‌تواند زمینه‌ای مناسب برای شناخت نقاط قوت و ضعف نظام‌های آموزشی و بهره‌گیری از الگوهای موفق در ارتقای کیفیت آموزش باشد. در ایران، شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که برنامه درسی مطالعات اجتماعی با وجود ظرفیت‌های بالقوه، نتوانسته به‌طور کامل نقش خود را در تربیت شهروندی و آمادگی برای زندگی اجتماعی ایفا کند. پژوهش قل‌تاش و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که در محتوای کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، توجه به ابعاد شناختی، عملکردی و نگرشی شهروند جهانی بسیار محدود بوده و در نتیجه، دانش‌آموزان در معرض تربیتی تک‌بعدی و غیرهمسو با نیازهای جامعه جهانی قرار دارند. همچنین پژوهش گلشنی گهرآز و حیدری (۱۴۰۲) بیانگر آن است که در کتاب‌های مطالعات اجتماعی سوم و چهارم ابتدایی، گرچه به برخی ابعاد شهروندی توجه شده، اما این توجه متعادل و هم‌تراز نبوده و برخی مؤلفه‌ها، به‌ویژه نگرش ویژه شهروندی، کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. همچنین یافته‌های حاجی‌علیزاده و کریم‌زاده (۱۴۰۰) نشان می‌دهد که در برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی، به موضوع مطلوبیت شهروندی و آموزش‌های مرتبط با آن توجه کافی نشده است؛ به‌ویژه مؤلفه‌هایی مانند قانون‌مداری، مشارکت فعال، حفظ محیط‌زیست و توسعه پایدار با ضریب اهمیت پایینی در کتاب‌ها منعکس شده‌اند. از سوی دیگر، برنامه‌هایی مانند نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان (نماد) نیز در اجرا با چالش‌های جدی مواجه بوده‌اند، به‌گونه‌ای که پوشش و اثربخشی آن در مدارس و میان دانش‌آموزان آسیب‌پذیر بسیار محدود گزارش شده است (خضری، ۱۴۰۲). افزون بر این، نتایج ارزیابی‌های بین‌المللی مانند پرلز^۱ نیز نشان‌دهنده وضعیت نگران‌کننده آموزش در ایران است؛ به‌طوری‌که عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در سواد خواندن پایین‌تر از میانگین جهانی بوده و در میان کشورهای شرکت‌کننده در رتبه‌های انتهایی قرار گرفته‌اند. گزارش‌های تکمیلی نیز از وجود نابرابری آموزشی، افت سواد پایه، ترک تحصیل، کمبود معلمان توانمند و اثرگذاری سیاست‌های ایدئولوژیک بر کیفیت آموزش حکایت دارند. این شواهد در مجموع نشان می‌دهد که نظام آموزشی ایران، به‌ویژه در حوزه مطالعات اجتماعی و تربیت شهروندی، نیازمند بازنگری جدی و اصلاحات بنیادین است. فنلاند و سنگاپور به‌سبب موفقیت‌های چشمگیر در آموزش عمومی و پرورش

شایستگی‌های اجتماعی، اخلاقی و شهروندی، از مناسب‌ترین نمونه‌ها برای تحلیل تطبیقی به شمار می‌آیند. بر اساس گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ (۲۰۱۹)، دانش‌آموزان کشورهای آسیایی مانند چین و سنگاپور در مهارت خواندن عملکرد بسیار بالایی داشته‌اند و در میان کشورهای عضو، استونی، کانادا، فنلاند و ایرلند نیز نتایج برجسته‌ای کسب کرده‌اند. به‌طور کلی، ۷۷ درصد دانش‌آموزان کشورهای عضو OECD به سطح ۲ یا بالاتر در خواندن رسیده‌اند، و در کشورهایی همچون سنگاپور و فنلاند این میزان بیش از ۸۵ درصد گزارش شده است. در کنار موفقیت‌های تحصیلی، این دو کشور در حوزه مهارت‌های اجتماعی و شهروندی نیز مورد توجه هستند. یافته‌ها نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از دانش‌آموزان ۱۵ ساله در فنلاند و سنگاپور توانایی تمایز میان واقعیت و نظر را دارند که نشان‌دهنده سطح بالای سواد خواندن و تفکر انتقادی است. دانش‌آموزان فنلاندی از دانش مدنی بالایی برخوردارند و مفاهیم اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و نیز ساختارهای حکمرانی را به‌خوبی می‌شناسند؛ با این حال، مشارکت مدنی آنان نسبتاً پایین است که این امر به سطح بالای اعتماد آنان به نهادهای دولتی نسبت داده شده است (لوفستروم^۲، ۲۰۱۹). در سنگاپور نیز درس مطالعات اجتماعی علاوه بر محتوای تاریخی، اقتصادی و سیاسی، نقش مهمی در شکل‌دهی به هویت ملی، وفاداری و نگرش‌های رسمی نسبت به دولت دارد و مشارکت مدنی دانش‌آموزان در قالبی ساختاریافته و تحت هدایت دولت سازمان‌دهی می‌شود (سیم و پرینت^۳، ۲۰۰۵).

بر این اساس، بررسی تطبیقی اهداف و محتوای درس مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی ایران، فنلاند و سنگاپور می‌تواند تفاوت رویکردها را آشکار ساخته و زمینه‌ساز اصلاحات و نوآوری‌های مؤثر در نظام آموزش و پرورش شود. انتخاب این دو کشور برای مقایسه با ایران، علاوه بر موفقیت‌های آموزشی، به دلیل تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی آن‌ها با ایران نیز معنادار است. هدف این پژوهش، بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های اهداف مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی این سه کشور است.

1. OECD(Organisation for Economic Co-operation and Development)

2. Löfström

3. Sim & Print

پیشینه پژوهش

نویسندگان و سال	موضوع پژوهش	روش تحقیق	یافته‌ها و نتایج
غفاری و عباباف (۱۴۰۳)	مطالعه تطبیقی برنامه آموزش مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی در ایران، ژاپن و سنگاپور	کیفی؛ مطالعه تطبیقی؛ تحلیل داده‌ها با الگوی چهارمرحله‌ای بردی	برنامه مهارت‌های زندگی در ایران ساختاری متمرکز دارد، فاقد محتوای مستقل است و ناقص اجرا می‌شود؛ نقش معلمان کم‌رنگ و آموزش متکی بر شیوه‌های سنتی و ارزشیابی محدود است. در مقابل، ژاپن و سنگاپور از رویکردهای فعال، مشارکتی و ارزشیابی‌های نوین استفاده می‌کنند.
رضایی، احمدی و امام‌جمعه (۱۴۰۲)	مطالعه تطبیقی برنامه درسی علوم چهارم ابتدایی در ایران، سنگاپور و فنلاند	تطبیقی؛ بر پایه الگوی جرج بردی؛ مراحل توصیف، تفسیر، هم‌جواری و مقایسه	برنامه درسی علوم ایران در برخی جنبه‌ها با دو کشور منتخب شباهت دارد، اما تفاوت‌های مهمی در ساختار و رویکردها وجود دارد که نیازمند توجه برای بهبود برنامه‌های آموزشی است.
بایزیدی، میرآباد و همکاران (۱۴۰۱)	بررسی تطبیقی برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در ایران و سنگاپور	پیمایشی-مقایسه‌ای؛ گردآوری داده از منابع کتابخانه‌ای، اینترنتی و وب‌سایت آموزش و پرورش سنگاپور؛ بر اساس الگوی بردی	با وجود شباهت‌های محتوایی، تفاوت‌های عمده‌ای در شیوه اجرا و پیاده‌سازی برنامه درسی میان ایران و سنگاپور وجود دارد.
ییلدیز ^۱ (۲۰۱۵)	بررسی تطبیقی برنامه‌های درسی زبان مادری ترکی، کره‌ای و فنلاندی با برنامه فارسی	تطبیقی؛ مقایسه برنامه‌های درسی بر اساس مهارت‌های زبانی، اهداف، محتوا، فرآیند یاددهی-یادگیری و ارزشیابی	آموزش زبان مادری به‌عنوان زیربنای یادگیری در همه زمینه‌ها مهم است و به تقویت استفاده مؤثر از زبان بومی و مهارت‌های درک و بیان کمک می‌کند.
سبیم و پرینت (۲۰۰۵)	آموزش شهروندی و مطالعات اجتماعی در سنگاپور: یک دستور کار ملی	مقاله تحلیلی/توصیفی	مطالعات اجتماعی از سال ۲۰۰۱ به‌عنوان درس اجباری و قابل امتحان در مدارس متوسطه سنگاپور معرفی شد و رویکرد جدید آن بر توسعه تفکر دانش‌آموزان و پیشبرد آموزش

نویسندگان و سال	موضوع پژوهش	روش تحقیق	یافته‌ها و نتایج
			شهروندی در چارچوب اهداف ملی تمرکز دارد.
	طراحی برنامه درسی		برنامه مطالعات اجتماعی فنلاند
استریادو و د گوزمان ^۱ (۲۰۲۳)	و چالش‌های برنامه مطالعات اجتماعی در فنلاند: تحلیلی کلان‌نگر	تحلیلی/کلان‌نگر	انعطاف‌پذیری، تلفیقی و باز برای اصلاحات است؛ با این حال چالش‌هایی مانند غلبه تاریخ‌محوری، یورو‌محوری، تمرکز شناختی، ضعف بومی‌سازی و فقدان فعالیت‌های واقعی مدنی دارد.

روش

این پژوهش از نوع کیفی و با رویکرد تطبیقی انجام شده است. روش تحقیق به کار رفته، توصیفی-تحلیلی است. جامعه پژوهش شامل اسناد رسمی برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی کشورهای ایران، فنلاند و سنگاپور بود. به‌طور مشخص، این اسناد شامل برنامه درسی ملی مصوب سال ۱۳۹۱ برای ایران، برنامه درسی ملی فنلاند مصوب سال ۲۰۱۴ و برنامه درسی مطالعات اجتماعی سنگاپور مصوب سال ۲۰۲۰، به همراه منابع آموزشی مرتبط مانند راهنماهای معلمان و محتوای وب‌سایت‌های رسمی وزارتخانه‌های آموزش و پرورش این کشورها می‌شد. در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری حداکثر تنوع استفاده شد تا طیف گسترده‌ای از رویکردهای آموزشی در سطح بین‌المللی پوشش داده شود. برای دستیابی به این هدف، سه کشور ایران، فنلاند و سنگاپور به عنوان موارد مورد مطالعه انتخاب گردیدند. این انتخاب با در نظر گرفتن تفاوت‌های اساسی میان این کشورها در ساختار نظام آموزشی، رویکرد به برنامه‌ریزی درسی مطالعات اجتماعی، و زمینه‌های فرهنگی-اجتماعی صورت گرفت. به گونه‌ای که ایران به عنوان نمونه‌ای از رویکرد سنتی‌تر، فنلاند به عنوان الگوی نظام آموزشی نوآورانه و تأکیدکننده بر مهارت‌های قرن بیست و یکم، و سنگاپور به عنوان سیستمی با تمرکز بالا بر نتایج یادگیری و تعادل میان دانش و مهارت، انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش، اسناد، برنامه‌های درسی، منابع آموزشی، سایت‌های آموزش و پرورش، کتب، رساله‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالات معتبر بود. ابزار سنجش نیز شامل یادداشت‌های

به‌دست آمده از اسناد و منابع معتبر کشورهای منتخب است. فرایند تحلیل داده‌ها بدین صورت بود که ابتدا، منابع هر سه کشور مورد بررسی دقیق قرار گرفتند تا توصیفی جامع از اهداف و محتوای هر کشور ارائه گردد. در گام بعدی، داده‌ها از طریق کدگذاری استقرایی تحلیل شدند؛ در این مرحله، تمامی عبارات و مفاهیم مرتبط با اهداف آموزشی به‌صورت خام از دل متون استخراج گردیده و سپس کدهای اولیه به‌دست آمده، بر اساس شباهت‌ها و الگوهای موجود، تلفیق و در مقوله‌های معنادار دسته‌بندی شدند. این فرآیند کدگذاری و مقوله‌بندی به‌گونه‌ای صورت گرفت که مفاهیم اصلی مستقیماً از داده‌ها استخراج شوند. در نهایت، مقوله‌های استخراج شده از هر کشور، مورد تحلیل و مقایسه قرار گرفتند تا شباهت‌ها و تفاوت‌های کلیدی در اهداف آموزشی مطالعات اجتماعی این کشورها آشکار گردد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از الگوی بردی^۱ و در چهار مرحله انجام شد:

۱- توصیف: در این مرحله، محتوای برنامه‌های درسی و منابع آموزشی هر سه کشور از منظر اهداف استخراج و توصیف گردید.

۲- تفسیر: یافته‌های توصیفی، با در نظر گرفتن زمینه فرهنگی، سیاسی و اجتماعی هر کشور، تفسیر شدند تا درک عمیق‌تری از رویکرد و فلسفه برنامه‌های درسی حاصل شود.

۳- مجاورت: داده‌های توصیف و تفسیر شده از سه کشور در کنار یکدیگر قرار گرفتند تا ارتباطات، همپوشانی‌ها و نقاط تمایز اولیه به صورت بصری و تحلیلی مشخص شوند.

۴- مقایسه: در این مرحله نهایی، شباهت‌ها و تفاوت‌های اساسی میان اهداف برنامه‌های درسی سه کشور به طور دقیق مقایسه و تحلیل گردید.

اعتبار درونی پژوهش با تکیه بر تحلیل اسناد رسمی و منابع معتبر آموزشی حاصل گردید. یافته‌های اولیه با همکاران پژوهشی مورد بحث و بازبینی قرار گرفت تا از صحت تفسیرها اطمینان حاصل شود. مستندسازی دقیق مراحل تحلیل بر اساس الگوی بردی، امکان پیگیری و بازبینی فرآیند پژوهش را فراهم می‌آورد و قابلیت اعتماد یافته‌ها را افزایش می‌دهد. با توجه به انتخاب سه کشور با ویژگی‌های فرهنگی، سیاسی و ساختاری متفاوت، تلاش شد تا یافته‌های این پژوهش، درک جامعی از طیف وسیعی از دیدگاه‌ها و رویکردها ارائه دهد و قابلیت انتقال (نه تعمیم آماری) نتایج به سایر زمینه‌های مشابه را افزایش دهد.

یافته‌ها

پرسش پژوهش: شباهت‌ها و تفاوت‌های اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در کشورهای منتخب چیست؟

توصیف اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در ایران

هدف اصلی آموزش مطالعات اجتماعی، پرورش اجتماعی دانش‌آموزان و آماده‌سازی آنان برای زندگی است؛ بنابراین، محتوای دانشی، اطلاعات و مفاهیم این درس باید در جهت تحقق این هدف به کار گرفته شوند، نه اینکه صرفاً حفظ شوند (یاسینی، ۱۳۹۷). این درس با تأکید بر مهارت‌های فردی، اجتماعی و شهروندی، باید با زندگی روزمره دانش‌آموزان ارتباط داشته باشد و حتی مفاهیم تاریخی و جغرافیایی نیز در راستای کاربرد عملی در زندگی فردی و اجتماعی آموزش داده شوند. در تاریخ، به جای حفظ رویدادها، تحلیل عوامل و شرایط اهمیت دارد و در جغرافیا نیز تقویت مهارت‌های مرتبط با زندگی روزانه و شناخت ظرفیت‌های محیطی و انسانی ضروری است (یاسینی، ۱۳۹۷). این حوزه با بررسی تعاملات انسانی و شناخت ابعاد مختلف زمان و مکان، و همچنین عوامل طبیعی و اجتماعی، در جهت پرورش رفتارهای شایسته و هماهنگ با نظام معیار اسلامی تلاش می‌کند. همچنین فرصتی برای دانش‌آموزان فراهم می‌آورد تا دیدگاه‌های خود را درباره مسائل اجتماعی بررسی کرده و ویژگی‌هایی مانند حقیقت‌جویی، عدالت‌خواهی، مسئولیت‌پذیری و نوع‌دوستی را تقویت کنند. افزون بر این، شناخت فرهنگ و تمدن ایرانی-اسلامی و نقش آن در جامعه بشری نیز از دیگر اهداف آن است (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱).

برنامه درسی مطالعات اجتماعی، با توجه به رویکرد کلی برنامه درسی ملی و مبتنی بر فطرت توحیدی، درصدد فراهم کردن زمینه‌های تربیت فردی و اجتماعی کودکان و نوجوانان و پرورش افرادی مؤمن، مسئول و توانمند است. هدف اصلی این درس، تربیت اجتماعی و آماده‌سازی دانش‌آموزان برای زندگی در جامعه است (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱). در این راستا، پرورش مهارت‌های زندگی، کسب صلاحیت‌های شهروندی، درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، ایجاد هویت و تعلق به وطن، حفظ و انتقال میراث فرهنگی، و ارتقای مسئولیت‌پذیری در سطوح مختلف از اهداف مهم این درس به شمار می‌روند (فلاحیان، ۱۳۹۹).

برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی، با توجه به اسناد بالادستی، نیازسنجی‌ها و پژوهش‌های انجام‌شده، بر شش محور اصلی تأکید دارد:

۱. تقویت عزت و هویت ایرانی-اسلامی
۲. ترویج و درونی‌سازی اخلاق و ارزش‌های اسلامی
۳. شناخت حقوق و مسئولیت‌های فردی، اجتماعی و شهروندی و تقویت مهارت‌ها و نگرش‌های مرتبط
۴. شناخت میراث فرهنگی، استعدادها و قابلیت‌های کشور و جایگاه آن در جهان
۵. پیشگیری از بحران‌های تربیتی و آسیب‌های اجتماعی و گسترش رفتارهای بهنجار
۶. گسترش بهداشت روانی، خودباوری، نشاط، امید به آینده و اعتمادبه‌نفس (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه ششم، ۱۳۹۱).

به‌طور کلی، سه مؤلفه مهم در برنامه مطالعات اجتماعی عبارت‌اند از: تقویت هویت ملی، اخلاق‌مداری در نظام اجتماعی و مهارت‌های زندگی. آموزش آداب و مهارت‌های زندگی نیز جایگاه ویژه‌ای در این برنامه دارد و در برنامه درسی ملی به‌عنوان یکی از حوزه‌های یازده گانه شناخته شده است. هرچند این حوزه از طریق همه برنامه‌های درسی دنبال می‌شود، اما با درس مطالعات اجتماعی پیوند نزدیکی دارد و بخش مهمی از آن را می‌توان در بستر این درس پرورش داد. از این‌رو، در رویکرد جدید تلاش می‌شود محتوای آموزش بیش از پیش با زندگی دانش‌آموزان مرتبط باشد و به جای تأکید بر محفوظات پراکنده، مطالب مفید و کاربردی آموزش داده شود (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه پنجم، ۱۳۹۸). در این درس، پرورش مهارت‌های فردی، اجتماعی و شهروندی اهمیت فراوانی دارد و یکی از اهداف اصلی آن کمک به دانش‌آموز برای عملکرد مؤثر و کارآمد در زندگی واقعی است. بنابراین، در فرایند تدریس و ارزشیابی نیز باید آموزش مهارت‌های زندگی جدی گرفته شود و مفاهیم تاریخی، جغرافیایی و اجتماعی در راستای تحقق سواد کاربردی و زندگی فردی و اجتماعی معنا پیدا کنند (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه چهارم، ۱۳۹۵). همچنین در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، آموزش اخلاق جایگاه ویژه‌ای دارد. با توجه به اینکه اخلاق یکی از پنج عنصر مهم در برنامه درسی ملی ذکر شده است، این برنامه تلاش می‌کند در سازمان‌دهی محتوا، جهت‌گیری‌های اخلاقی و ارزشی را به عنوان محور اصلی آموزش مورد توجه قرار دهد.

چهار ارزش در برنامه درسی مطالعات مدنظر است:

۱. عدالت‌جویی: تمایل به برقراری عدالت در جامعه و ظلم‌ستیزی در سطوح مختلف (محلی، ملی و جهانی).
 ۲. مسئولیت‌پذیری و حق‌طلبی: شناخت حقوق و تکالیف فردی و اجتماعی و تمایل به احقاق حق در سطوح مختلف.
 ۳. تعاون: داشتن تمایل و علاقه به همکاری و مشارکت در سطوح مختلف اجتماعی توأم با احسان و رأفت نسبت به هموعان.
 ۴. میهن‌دوستی: علاقه‌مندی به کشور ایران، پیشرفت و آبادانی آن، و احساس تعلق و افتخار نسبت به میهن اسلامی (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه سوم، ۱۳۹۲).
- بر اساس راهنمای معلم مطالعات اجتماعی (۱۳۹۸)، اهداف کلی دوره آموزش عمومی در ایران حول محورهای زیر متمرکز است: دانش‌آموزان حقوق و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی را در محیط‌های گوناگون شناخته، نسبت به تکالیف اخلاقی و شهروندی تعهد نشان داده و به عدالت و ظلم‌ستیزی علاقه‌مند هستند. آن‌ها عناصر هویت در سطوح مختلف، به ویژه هویت اسلامی-ایرانی را درک کرده، به فرهنگ و میراث ایران احساس تعلق و افتخار می‌کنند و نسبت به حفظ آن علاقه‌مند می‌شوند. همچنین، با روابط انسان و محیط طبیعی، تنوع زیستی، ضرورت حفاظت از محیط زیست و شیوه‌های بهره‌برداری مطلوب از منابع آشنا شده و الگوهای پراکندگی پدیده‌ها را درک می‌کنند. در حوزه اقتصاد، دانش‌آموزان با انواع فعالیت‌های اقتصادی، تحولات مربوط به آن‌ها، مسائل اشتغال، فرهنگ کار و بهره‌وری آشنا شده و عوامل دگرگونی‌های اقتصادی را در طول زمان درک می‌کنند. آن‌ها ساختار، کارکرد و نحوه ارتباط با نهادها و سازمان‌های اجتماعی و حکومتی را شناخته و از تحولات تاریخی و روابط علت و معلولی رویدادهای مهم ایران آگاه می‌شوند. علاوه بر این، مهارت‌های کاوشگری شامل بررسی، تحلیل، جمع‌آوری داده، مقایسه و نتیجه‌گیری را کسب کرده، دانش و اطلاعات را در موقعیت‌های جدید به کار می‌برند، روش‌ها یا محصولات جدیدی ابداع می‌کنند، ایده‌ها و اطلاعات را پردازش و بیان کرده، موضوعات را نقد و بررسی می‌کنند و آینده احتمالی را پیش‌بینی می‌نمایند. در نهایت، به همکاری، مشارکت و کار گروهی علاقه‌مند شده، توانایی برقراری ارتباط مؤثر با دیگران و نهادها را

به دست می‌آورند و نسبت به اعضای خانواده، اولیای مدرسه و خدمتگزاران جامعه احساس علاقه، قدرشناسی و احترام دارند.

بر اساس راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم (۱۳۹۲)، چهارم (۱۳۹۵)، پنجم (۱۳۹۸) و ششم (۱۳۹۱)، اهداف این درس در دوره ابتدایی در قلمروهای دانش، نگرش و مهارت، به شرح زیر دسته‌بندی و ارائه می‌شوند:

۱. محیط زیست، جغرافیا و منابع طبیعی:
 - رابطه انسان و محیط: بررسی رابطه انسان و محیط، تشخیص موقعیت پدیده‌ها، و ویژگی‌های طبیعی ایران.
 - منابع طبیعی و حفاظت: شناخت منابع طبیعی ایران، ارائه راهکار برای حفاظت از آن‌ها، و شناخت منابع انرژی، مقایسه و پراکندگی آن‌ها، تحلیل ضرورت حفاظت و مصرف بهینه.
 - منابع آب و کشاورزی: بررسی اهمیت جمعیت، منابع آب و پراکندگی پدیده‌های جغرافیایی ایران، و دسته‌بندی عوامل مؤثر بر کشاورزی و تنوع محصولات.
 - جغرافیا و روابط مکانی: شناخت موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های دریاها و ایران، شناسایی موقعیت جغرافیایی و خطوط فرضی جغرافیایی و نمایش آن‌ها روی نقشه، شناخت انواع مرز و اطلاعات درباره کشورهای همسایه.
 - مشارکت در حفاظت از محیط زیست: رعایت اصول مراقبت و مشارکت در محله و حفاظت از محیط‌زیست.
۲. جامعه، نهادها و شهروندی:
 - نظم، قوانین و نهادها: شناخت نظم و قوانین در خانه، مدرسه و جامعه، آشنایی با نهادهای اجتماعی، و بررسی نقش نهادهای اجتماعی و ارکان حکومت در ایران.
 - مشارکت اجتماعی و همسایگی: شناخت حقوق همسایگان و مشارکت در امور محله.
 - نمادها و تنوع فرهنگی: شناسایی و ارج نهادن به نمادهای ملی، بررسی تنوع فرهنگی ایران (روستایی، شهری، عشایری).
 - تلاش در برابر استعمار: بررسی شیوه‌های نفوذ استعمارگران و تلاش مردم ایران در مقابله با آن.

۳. تاریخ، تمدن، هویت و دفاع مقدس:

- تحولات تاریخی: بررسی تغییر سبک زندگی از غارنشینی تا تمدن‌های باستانی ایران، بررسی رویدادهای مهم تاریخ اسلام تا عاشورا، بررسی رویدادهای سیاسی پس از اسلام تا تیموریان و نمایش آن روی نقشه، بررسی میراث فرهنگی صفویان و علاقه‌مندی به حفظ آن.
- میراث فرهنگی و مفاخر: شناسایی و گرامیداشت میراث فرهنگی و شخصیت‌های تاریخی، شناسایی آثار فرهنگی و علمی ایران از اسلام تا پایان تیموریان، شناخت مفاخر دوره اسلامی و شکوفایی علوم در آن دوره.
- آموزه‌های دینی و اخلاقی: شناسایی ویژگی‌ها و توانایی‌های فردی، رعایت آموزه‌های دینی و اخلاقی، شناخت آموزه‌های اخلاقی اسلامی با توجه به تاریخ صدر اسلام، پابندی به آموزه‌های اخلاقی اسلامی.
- دفاع مقدس: بررسی علل دفاع مقدس و ارج نهادن به شهدا و ایثارگران.

۴. اقتصاد، مشاغل و مصرف:

- نیازها، مشاغل و منابع: شناسایی نیازهای مادی، مشاغل، منابع و رعایت الگوهای صحیح مصرف.
 - فعالیت‌های اقتصادی و تجارت: بررسی نقش گروه‌های شغلی مختلف در فعالیت‌های اقتصادی، مقایسه انواع راه‌ها و نقش آن‌ها در اقتصاد و بازرگانی.
 - فرایند تولید و خرید: شناسایی فرایند تولید کالا از منبع تا مصرف و شیوه‌های درست خرید، شناخت فعالیت‌های اقتصادی محله و تمرین مهارت‌های خرید.
۵. هویت فردی و مهارت‌های زندگی:

- ویژگی‌ها و توانایی‌های فردی: شناسایی ویژگی‌ها و توانایی‌های فردی.
- تحلیل آموزه‌های دینی: تحلیل آموزه‌های دینی در مسائل گوناگون زندگی.
- تعاملات و مسئولیت‌پذیری: ارزیابی معیارهای عقلانی و دینی در دوستی و حفظ آن، شناسایی مهارت‌های تعامل مؤثر و مسئولیت‌پذیری در گرو.
- برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری: جمع‌آوری و بیان تغییرات فردی، خانوادگی و محیطی به صورت متوالی، استفاده از تقویم برای شناخت روزهای مهم ملی و مذهبی، نقد و

بازنگری برنامه روزانه و برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت، تصمیم‌گیری در موقعیت‌های فرضی و بررسی پیامدهای آن.

۶. تحلیل و درک روابط:

- تغییر و تداوم: شناسایی تغییر و تداوم در پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی.
- روابط علت و معلولی: بررسی رابطه انسان و محیط، تشخیص موقعیت پدیده‌ها، رعایت نکات ایمنی.
- مقایسه سبک‌های زندگی: بررسی ویژگی‌های کشورهای همسایه و مقایسه سبک‌های زندگی در آسیا.

تفسیر اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در ایران:

برنامه درسی مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی ایران، با تمرکز بر «پرورش اجتماعی» و «آماده‌سازی برای زندگی»، دانش تاریخی و جغرافیایی را به ابزاری عملیاتی در زندگی روزمره تبدیل می‌کند. هدف، فراتر از حفظ مفاهیم، به کارگیری آن‌ها در زندگی است (یاسینی، ۱۳۹۷). این رویکرد، نیازمند اولویت‌بندی محتوا و روش‌های تدریس است؛ به‌طوری‌که مفاهیم تاریخی به تحلیل عوامل و شرایط و مباحث جغرافیایی به تقویت مهارت‌های کاربردی زیست‌محیطی و انسانی هدایت شوند. تلاش برای «پرورش رفتارهای شایسته» و تقویت «حقیقت‌جویی، عدالت‌خواهی، مسئولیت‌پذیری و نوع‌دوستی» (یاسینی، ۱۳۹۷)، ابعاد ارزشی و اخلاقی را در کنار ابعاد شناختی و مهارتی قرار می‌دهد. این مهم، هم‌راستا با هدف کلی برنامه درسی ملی مبنی بر «شکوفایی فطرت توحیدی» و تربیت «افرادى مؤمن، مسئول و توانمند» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱) است.

پرداختن به «هویت و تعلق به وطن»، «حفظ و انتقال میراث فرهنگی» (فلاحیان، ۱۳۹۹) و «شناخت حقوق و مسئولیت‌های شهروندی» (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه ششم، ۱۳۹۱)، حاکی از تلاشی برای شکل‌دهی به هویت ملی-ایرانی-اسلامی و ایجاد بستری برای مشارکت فعال شهروندان است. تأکید بر «پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی» و «گسترش بهداشت روانی، خودباوری، نشاط و امید» (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه ششم، ۱۳۹۱)، نشان‌دهنده توجه برنامه به سلامت روان و تاب‌آوری اجتماعی دانش‌آموزان است، که با توجه به چالش‌های معاصر، اهمیتی ویژه دارد.

برنامه مطالعات اجتماعی ایران، با عبور از رویکردهای سنتی، در پی تلفیق تقویت هویت ملی-فرهنگی، درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی-اجتماعی و کسب مهارت‌های کاربردی زندگی است. این تلفیق، با شناسایی شش محور کلیدی (عزت و هویت ایرانی-اسلامی، اخلاق و ارزش‌های اسلامی، حقوق و مسئولیت‌های شهروندی، شناخت میراث و ارتباطات جهانی، پیشگیری از آسیب‌ها، و ارتقای سلامت روانی و امید) (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه ششم، ۱۳۹۱)، چارچوبی برای تربیت شهروندانی آگاه، متعهد و توانمند ترسیم می‌کند. پیوند نزدیک این درس با حوزه «آداب و مهارت‌های زندگی» (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه پنجم، ۱۳۹۸؛ راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه چهارم، ۱۳۹۵) بر این رویکرد کاربردی صحنه می‌گذارد.

برنامه درسی مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی ایران، آموزش اخلاق را نه به عنوان مؤلفه‌ای حاشیه‌ای، بلکه به عنوان یکی از عناصر محوری برنامه درسی ملی در کانون توجه قرار داده است (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه سوم، ۱۳۹۲). این رویکرد، بیانگر اولویت‌بخشی به تربیت ارزشی و جهت‌دهی اخلاقی فرآیند یاددهی-یادگیری است. چهار ارزش محوری «عدالت‌جویی»، «مسئولیت‌پذیری و حق‌طلبی»، «تعاون» و «میهن‌دوستی» (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه سوم، ۱۳۹۲) در محتوای درس تنیده شده‌اند تا دانش‌آموزان علاوه بر آشنایی با مفاهیم این ارزش‌ها، تمایل درونی برای تحقق آن‌ها در روابط فردی و اجتماعی پیدا کنند. این تأکید بر ارزش‌ها، با اهداف کلی دوره آموزش عمومی که بر شناخت حقوق و تکالیف، تعهد اخلاقی و شهروندی، عدالت‌خواهی، درک هویت اسلامی-ایرانی، احساس تعلق به فرهنگ و میراث، و حفاظت از محیط زیست متمرکز است (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی، ۱۳۹۸)، هم‌راستا است. این هم‌افزایی نشان می‌دهد که برنامه درسی به تربیت شهروندی چندبعدی می‌پردازد؛ شهروندی که هم از نظر شناختی، هم از نظر ارزشی و هم از نظر مهارتی جامعیت داشته باشد.

نکته مهم دیگر، تلفیق مهارت‌های «کاوشگری» مانند بررسی، تحلیل، جمع‌آوری داده، مقایسه و نتیجه‌گیری، با کاربرد دانش در موقعیت‌های جدید، ابداع روش‌ها و نقد و بررسی موضوعات است (راهنمای معلم مطالعات اجتماعی، ۱۳۹۸). این امر نشان می‌دهد برنامه درسی صرفاً به انتقال دانش ارزش‌محور بسنده نکرده، بلکه در پی پرورش دانش‌آموزانی فعال، نقاد و نوآور در چارچوب همین ارزش‌هاست. انسجام میان اهداف ارزشی، محتوای

درسی و مهارت‌های مورد انتظار، بیانگر رویکردی کل‌نگر در آموزش مطالعات اجتماعی است. این درس، نه فقط عرصه‌ای برای یادگیری حقایق، بلکه میدانی برای تمرین زیستن اخلاقی، شهروندی مسئولانه و هویت‌یابی مثبت در جامعه ایرانی-اسلامی تلقی می‌شود. درس مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی، فرایندی تربیتی و کل‌نگر است که دانش‌آموز را برای شهروندی آگاه، مسئولیت‌پذیر و دارای هویتی مستحکم هدایت می‌کند. این درس با ادغام ابعاد شناختی، عاطفی و مهارتی، تصویری چندوجهی از جهان و جایگاه انسان ارائه می‌دهد.

در هسته این برنامه، درک روابط متقابل انسان با محیط زیست، منابع طبیعی و جامعه قرار دارد. این شناخت، مسئولیت‌پذیری در قبال حفاظت از منابع، پایه‌های زندگی مدنی و شهروندی قانون‌مدار را تقویت می‌کند. شناخت جغرافیای طبیعی و انسانی ایران، ساختارهای اجتماعی و ارزش نهادن به تنوع فرهنگی، به درک جایگاه فرد در بستری بزرگ‌تر و حس تعلق اجتماعی کمک می‌کند.

نگاه به تاریخ، سیر تمدن‌ها، رویدادهای مهم و میراث فرهنگی، دانش‌آموز را بخشی از پیوستار تاریخی غنی معرفی کرده و درس‌های گذشته را راهنمای آینده او می‌سازد. آموزه‌های دینی و اخلاقی نیز به عنوان بنیادهای هویت فردی و اجتماعی، در تار و پود درس تنیده شده و راهنمای عمل او هستند. یادآوری حماسه‌های دفاع مقدس نیز نمادی از ایستادگی و خودباوری ملی است. مفاهیم اقتصاد زیست روزمره، مشاغل، نیازها و مصرف آگاهانه، بخشی دیگر از این فرایند یادگیری است که به درک واقعیت‌های اقتصادی و نگرش مسئولانه در قبال مصرف و مشارکت اقتصادی کمک می‌کند. تمام این دانش‌ها و نگرش‌ها باید به توانمندسازی فردی منجر شوند. لذا، مهارت‌های زندگی مانند خودشناسی، تعامل مؤثر، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، ابزارهای حیاتی برای به کارگیری آموخته‌ها در عمل، مواجهه با چالش‌ها و ایفای نقش فعال در جامعه تلقی می‌شوند.

در نهایت، این عناصر به پرورش قابلیت‌های تحلیلی و تفکر انتقادی کمک می‌کنند. دانش‌آموز می‌آموزد که پدیده‌ها را صرفاً مشاهده نکند، بلکه به دنبال درک روابط علت و معلولی، الگوهای تغییر و تداوم و مقایسه‌ی ابعاد مختلف زندگی باشد. این نگاه عمیق‌تر، بنیان شکل‌گیری یک شهروند پویا، پرسشگر و قادر به ایفای نقش مؤثر در جامعه را فراهم می‌آورد. درس مطالعات اجتماعی، طرحی منسجم برای سازندگی شخصیت دانش‌آموز

است؛ فرایندی که او را از درک محیط پیرامون به سوی درک پیچیدگی‌های جامعه، تاریخ و هویت سوق داده و برای ایفای نقشی مسئولانه و مؤثر در جامعه آماده می‌سازد. توصیف اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در فنلاند:

وظیفه آموزش مطالعات اجتماعی در فنلاند، حمایت از رشد دانش‌آموزان به شهروندانی فعال، مسئولیت‌پذیر و مبتکر است. دانش‌آموزان برای زیستن در جامعه‌ای کثرت‌گرا هدایت می‌شوند؛ جامعه‌ای که تنوع را می‌پذیرد، به حقوق بشر و برابری احترام می‌گذارد و بر پایه ارزش‌های دموکراتیک اداره می‌شود. این درس، پایه‌ای برای شناخت عملکرد جامعه و فرصت‌های شهروندی فراهم می‌کند و دانش‌آموزان را به ایفای نقش به‌عنوان بازیگران اجتماعی و اقتصادی تشویق می‌کند. در فرایند یادگیری، آنان مسائل و رویدادهای روز را بررسی کرده، ارتباط آن‌ها را با زندگی خود می‌سنجند و می‌آموزند اطلاعات را نقادانه تحلیل و در موقعیت‌های واقعی به کار گیرند. همچنین، مشارکت فعال در موقعیت‌ها و جوامع مختلف و تمرین تصمیم‌گیری اجتماعی بر پایه انتخاب میان گزینه‌ها مورد تأکید است (آژانس ملی آموزش فنلاند، ۲۰۱۴).

در مقطع ابتدایی فنلاند، به‌ویژه پایه‌های چهارم تا ششم، مطالعات اجتماعی با هدف آشنایی دانش‌آموزان با زندگی اجتماعی و تعاملات سازنده طراحی شده است. دانش‌آموزان تشویق می‌شوند به نظرات دیگران گوش دهند، دیدگاه خود را بیان کنند، استدلال منطقی ارائه دهند و نقاط قوت و استعدادهای خود را کشف کنند. همچنین مهارت تصمیم‌گیری، اثرگذاری بر محیط مدرسه و جامعه محلی، علاقه به مشاغل و کارآفرینی، و آشنایی با اصول مدیریت مالی و مصرف مسئولانه تقویت می‌شود (آژانس ملی آموزش فنلاند، ۲۰۱۴؛ لوفستروم، ۲۰۱۹).

اهداف کلی این درس شامل ایجاد علاقه به جامعه و مطالعات اجتماعی، تقویت مهارت‌های ارزیابی اخلاقی در مسائل انسانی، اجتماعی و اقتصادی، آشنایی با هویت فردی و حقوق بشر، درک اصول قضایی جامعه، شناخت نقش رسانه‌ها، فهم اهمیت کار و کارآفرینی در جامعه محلی، و درک این نکته است که اطلاعات اجتماعی تحت تأثیر ارزش‌ها، دیدگاه‌ها و انگیزه‌های تولیدکنندگان آن قرار دارد. در نهایت، دانش‌آموزان به مشارکت در فعالیتهای اجتماعی، بحث سازنده، استفاده مسئولانه از رسانه‌ها و اتخاذ

انتخاب‌های آگاهانه در مصرف و مدیریت مالی تشویق می‌شوند (برنامه درسی ملی فنلاند (۲۰۱۴).

بر اساس برنامه درسی ملی فنلاند (۲۰۱۴)، اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی فنلاند به شرح زیر می‌باشد:

۱. جامعه، شهروندی و حکومت:
 - مبانی حکومت و قانون: آشنایی با مفاهیم بنیادین جامعه، دولت، قانون، شهروندی و دموکراسی.
 - فرایندهای تصمیم‌گیری و نهادها: درک چگونگی تصمیم‌گیری در سطوح مختلف (مدرسه، خانواده، جامعه) و شناخت نهادهای حکومتی (مانند شهرداری‌ها، مجلس، رئیس‌جمهور) و نقش‌های مرتبط.
 - مشارکت فعال مدنی: تربیت دانش‌آموزانی علاقه‌مند به مشارکت در زندگی مدرسه و جامعه (از طریق شوراهای فعالیت‌های اجتماعی).
 - مسئولیت‌پذیری اجتماعی: تقویت حس مسئولیت‌پذیری نسبت به دیگران و محیط اطراف؛ درک اینکه نظرات فردی اهمیت دارد و مشارکت می‌تواند به تغییرات مثبت منجر شود.
 - مهارت‌های دموکراتیک: آموزش مهارت‌های دموکراتیک و مشارکتی از طریق برگزاری انتخابات کلاسی، شرکت در شوراهای دانش‌آموزی، یا بحث‌های کلاسی؛ درک نقش خود به عنوان عضوی فعال در جامعه مدرسه و محله.
۲. هویت، فرهنگ و تاریخ:
 - فرهنگ و سنت‌ها: درک فرهنگ و سنت‌های جامعه فنلاند.
 - تاریخ و ارزش‌های بنیادین: آشنایی با تاریخچه جامعه فنلاند و شکل‌گیری ارزش‌های اساسی آن (مانند برابری، رفاه، آموزش رایگان).
 - تنوع و احترام متقابل: درک اهمیت برابری، عدالت و احترام به تفاوت‌های فردی (مانند قومیت، مذهب، زبان، جنسیت)؛ پذیرش و ارزش‌گذاری بر فرهنگ‌ها و شیوه‌های زندگی متنوع در جامعه.

۳. اقتصاد، کار و رفاه:
 - مفاهیم اقتصادی پایه: درک مفاهیم اولیه اقتصادی شامل پول، درآمد، هزینه‌ها، بودجه‌بندی شخصی.
 - اهمیت کار: شناخت نقش کار در جامعه و ارتباط آن با معیشت و رفاه.
 - مالیات و خدمات عمومی: آشنایی مقدماتی با مالیات، دلایل پرداخت آن و نقش آن در تأمین خدمات عمومی (مانند مدارس، بیمارستان‌ها، خدمات شهری).
 - مصرف مسئولانه: ترویج اصول مصرف مسئولانه.
۴. محیط زیست و روابط انسانی:
 - شناخت محیط اطراف: شناخت محیط پیرامون، شامل ویژگی‌های طبیعی و انسانی آن.
 - تأثیر رفتار بر جامعه: درک این نکته که رفتار فردی بر رفاه دیگران و جامعه تأثیر می‌گذارد.
۵. مهارت‌های تفکر، ارتباط، رسانه و فناوری:
 - تفکر انتقادی و تحلیل اطلاعات: توسعه تفکر انتقادی و توانایی پردازش اطلاعات؛ تمرین جمع‌آوری اطلاعات، پرسیدن سؤالات مؤثر و تحلیل داده‌های دریافتی؛ تشخیص اطلاعات درست از نادرست، به ویژه در رسانه‌ها و فضای دیجیتال.
 - ارتباط مؤثر و کار گروهی: استفاده از ابزارهای بصری مانند نمودارها، نقشه‌ها و جدول‌ها برای درک بهتر مسائل اجتماعی؛ تمرین بیان محترمانه نظرات و گوش دادن فعال به دیدگاه‌های دیگران؛ شرکت در گفت‌وگوها، پروژه‌ها و تصمیم‌گیری‌های گروهی، و تمرین همکاری و رسیدن به اجماع.
 - جستجوی اطلاعات و رسانه: یادگیری چگونگی جستجوی اطلاعات از منابع دیجیتال با دقت و تفکر انتقادی؛ درک ابتدایی از نحوه تأثیر رسانه‌ها بر افکار عمومی و دیدگاه‌های اجتماعی.
 - فناوری آموزشی: استفاده از فناوری‌های ساده (مانند ابزارهای آموزشی دیجیتال) برای یادگیری مفاهیم اجتماعی.
 - قضاوت اخلاقی و حقوق: آموزش تشخیص درست از نادرست در موقعیت‌های اجتماعی و پرورش قضاوت اخلاقی؛ شناخت اولیه از حقوق کودک بر اساس کنوانسیون سازمان ملل

تفسیر اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در فنلاند:

برنامه درسی ملی فنلاند، درس مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی را به عنوان یک فرایند تربیتی کل‌نگر تعریف می‌کند که هدف اصلی آن، پرورش شهروندانی علاقه‌مند به جامعه و قلمرو خود، و توانمند در ارزیابی اخلاقی مسائل انسانی، اجتماعی و اقتصادی است. این رویکرد، دانش‌آموز را از یک دریافت‌کننده صرف اطلاعات به یک فرد فعال، متفکر و مسئولیت‌پذیر تبدیل می‌کند که برای مواجهه با پیچیدگی‌های دنیای معاصر آماده است.

در تار و پود این درس، درک عمیق از روابط انسانی و اجتماعی تنیده شده است. دانش‌آموز با مفاهیم بنیادین جامعه، دولت، قانون، شهروندی و دموکراسی آشنا می‌شود و چگونگی فرایندهای تصمیم‌گیری در سطوح مختلف، از خانواده و مدرسه گرفته تا نهادهای حکومتی، را درک می‌کند. این شناخت، مبنایی برای تربیت حس مشارکت فعال مدنی است؛ دانش‌آموز می‌آموزد که نه تنها نظراتش اهمیت دارد، بلکه مشارکت او می‌تواند به ایجاد تغییرات مثبت در محیط اطرافش منجر شود. آموزش مهارت‌های دموکراتیک از طریق فعالیت‌های عملی، مانند برگزاری انتخابات کلاسی یا شرکت در بحث‌های گروهی، این مفاهیم را از حالت انتزاعی خارج کرده و به تجربه‌ای ملموس تبدیل می‌کند، که در نهایت دانش‌آموز را به عضوی فعال و مسئول در جامعه‌ی مدرسه و محله بدل می‌سازد. در کنار این، بعد هویتی و فرهنگی جایگاهی ویژه دارد. دانش‌آموز با فرهنگ، سنت‌ها و تاریخ جامعه‌ی خود آشنا می‌شود و ارزش‌های بنیادین آن را درک می‌کند. این آشنایی، نه تنها به شناخت ریشه‌های هویت ملی و اجتماعی کمک می‌کند، بلکه بستر درک مفهوم تنوع و احترام متقابل را نیز فراهم می‌آورد. تأکید بر برابری، عدالت و ارزش‌گذاری بر تفاوت‌های فردی (قومیتی، مذهبی، زبانی، جنسیتی) و پذیرش فرهنگ‌های متنوع، دانش‌آموز را به فردی فراگیر و منصف تبدیل می‌کند که قادر است در دنیایی چندفرهنگی با احترام زیست کند.

واقعیت‌های اقتصادی زیست روزمره نیز بخشی جدایی‌ناپذیر از این فرایند یادگیری است. دانش‌آموز با مفاهیم اولیه‌ی اقتصادی مانند پول، درآمد، هزینه‌ها و بودجه‌بندی شخصی آشنا می‌شود تا مدیریت مالی شخصی را بیاموزد. شناخت نقش کار در جامعه و تأثیر آن بر رفاه، در کنار درک مقدماتی از مالیات و خدمات عمومی، به او نشان می‌دهد که چگونه ساختارهای اقتصادی و تلاش فردی با هم در تعاملند. ترویج اصول مصرف مسئولانه، دانش‌آموز را به فردی آگاه نسبت به پیامدهای اقتصادی و اجتماعی انتخاب‌های مصرفی‌اش

تبدیل می‌کند. همچنین، تأکید بر درک تأثیر رفتار فردی بر رفاه کلی جامعه و شناخت محیط پیرامون، دانش‌آموز را به فردی حساس نسبت به پیامدهای اعمال خود بر جهان پیرامون تبدیل می‌کند و حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی و اخلاقی را در او تقویت می‌نماید. این درس به توسعه‌ی مهارت‌های حیاتی قرن بیست و یکم می‌پردازد. تفکر انتقادی و توانایی تحلیل اطلاعات، به ویژه در عصر دیجیتال، امری ضروری است. دانش‌آموز می‌آموزد چگونه اطلاعات را جمع‌آوری، تحلیل و صحت‌سنجی کند و بین اطلاعات درست و نادرست تمایز قائل شود، به خصوص در مواجهه با رسانه‌ها. ارتباط مؤثر و کار گروهی، با استفاده از ابزارهای بصری و تمرین بیان محترمانه و گوش دادن فعال، او را برای همکاری و رسیدن به اجماع آماده می‌سازد. یادگیری جستجوی اطلاعات دیجیتال با دقت و تفکر انتقادی و درک ابتدایی از نحوه‌ی تأثیر رسانه‌ها، او را در برابر اطلاعات گمراه‌کننده و اکسینه می‌کند. استفاده از فناوری‌های آموزشی ساده نیز یادگیری را جذاب‌تر می‌سازد. در کنار این‌ها، آموزش تشخیص درست از نادرست در موقعیت‌های اجتماعی و شناخت اولیه‌ی حقوق کودک، پایه‌های قضاوت اخلاقی و درک حقوق اساسی انسان‌ها را بنا می‌نهد.

به طور خلاصه، درس مطالعات اجتماعی در برنامه درسی ملی فنلاند، یک فرایند توانمندسازی جامع است که دانش‌آموز را نه تنها به شناخت عمیق جامعه، تاریخ، فرهنگ و اقتصاد خود مجهز می‌کند، بلکه او را به ابزارهای تفکر، ارتباط و عمل مسئولانه برای ایفای نقشی مؤثر و اخلاق‌مدار در ساختن آینده‌ای بهتر و دموکراتیک‌تر مجهز می‌سازد.

توصیف اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در سنگاپور:

در نظام آموزشی سنگاپور، درس مطالعات اجتماعی در مقطع ابتدایی نقش مهمی در شکل‌دهی به هویت فردی و جمعی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. این درس با هدف پرورش شهروندانی آگاه، مسئول و مشارکت‌جو طراحی شده است که توانایی درک موقعیت خود در جامعه ملی و جهانی را دارند و می‌توانند در برابر تحولات اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی واکنش مسئولانه و مبتنی بر تفکر انتقادی نشان دهند. مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان را با محیط زندگی، فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و ساختارهای اجتماعی آشنا می‌کند و درک آن‌ها از تنوع انسانی و تعاملات فرهنگی را افزایش می‌دهد (برنامه درسی مطالعات اجتماعی سنگاپور، ۲۰۲۰).

این برنامه بر مفاهیم بنیادین مانند هویت ملی، میراث فرهنگی، انسجام اجتماعی و مسئولیت جهانی تأکید دارد و ارزش‌هایی همچون همبستگی اجتماعی، احترام به تفاوت‌ها، تعلق به ملت و مراقبت از محیط‌زیست را در ذهن و رفتار دانش‌آموزان نهادینه می‌سازد. همچنین، مهارت‌های شناختی و اجتماعی مهمی مانند تفکر انتقادی، تحلیل چندجانبه، تصمیم‌گیری اخلاقی، همکاری گروهی و ارتباط مؤثر را پرورش می‌دهد و دانش‌آموزان را به مشارکت در پروژه‌ها و فعالیت‌هایی که به حفظ میراث فرهنگی، بهبود جامعه محلی و حفاظت از محیط‌زیست می‌پردازند، تشویق می‌کند (برنامه درسی مطالعات اجتماعی سنگاپور، ۲۰۲۰).

اهداف درس مطالعات اجتماعی در سنگاپور در مقطع ابتدایی با تمرکز بر پرورش شهروندانی آگاه، مسئول و مشارکت‌جو و با تقویت هویت ملی، درک جهانی و توانایی تصمیم‌گیری مسئولانه طراحی شده است. برنامه تلاش می‌کند دانش‌آموزان را برای تبدیل شدن به شهروندانی مؤثر آماده کند و کنجکاوی آن‌ها را برای پرسش درباره مسائل واقعی زندگی برانگیزد. از طریق پژوهش و تجارب یادگیری واقعی، دانش و درک مرتبط با مسائل اجتماعی، مهارت‌های تفکر انتقادی و تأملی و ارج نهادن به دیدگاه‌های متنوع توسعه می‌یابد (برنامه درسی مطالعات اجتماعی سنگاپور، ۲۰۲۰).

مطالعات اجتماعی همچنین در صدد ایجاد درک عمیق‌تر از ارزش‌های جامعه سنگاپور، پرورش گرایش‌های دغدغه‌مند و همدلانه نسبت به جامعه و جهان و توانمندسازی دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری‌ها و ایفای مسئولیت‌های اجتماعی است. این برنامه دانش‌آموزان را به‌عنوان شهروندانی آگاه، دغدغه‌مند و مشارکت‌جو تربیت می‌کند که با روحیه‌ای فعال و مسئولانه در قبال جامعه و جهان عمل می‌نمایند (برنامه درسی مطالعات اجتماعی سنگاپور، ۲۰۲۰).

بر اساس برنامه درسی مطالعات اجتماعی سنگاپور (۲۰۲۰)، انتظار می‌رود دانش‌آموزان به‌عنوان شهروندانی آگاه، حقوق و مسئولیت‌های خود و نقش دولت را درک کنند، هویت سنگاپوری خود را با نگاهی منطقه‌ای و جهانی بشناسند، دیدگاه سنگاپور درباره مسائل کلیدی را بفهمند و با ارزیابی منابع و دیدگاه‌های مختلف، مسائل پیچیده را تحلیل کرده و به تصمیمات مسئولانه برسند. همچنین، به‌عنوان شهروندانی دغدغه‌مند، حس تعلق به ملت را داشته باشند، انسجام اجتماعی را ارج نهاده و به آن متعهد باشند، و انگیزه مشارکت در مسائل

اجتماعی با تأمل بر ملاحظات اخلاقی و پیامدهای تصمیم‌گیری را کسب کنند. در نهایت، به‌عنوان شهروندانی مشارکت‌جو، اقدامات فردی و جمعی مسئولانه‌ای برای ایجاد تغییر مثبت در جامعه انجام دهند و با وجود چالش‌ها، در مواجهه با مسائل اجتماعی مقاوم و پایدار باشند.

۱. هویت فردی، اجتماعی و ملی

– خودآگاهی و آگاهی اجتماعی: شناخت خود، دیگران و محیط اطراف به‌منظور تقویت خودآگاهی و آگاهی اجتماعی.

– شکل‌گیری جامعه و کشور: درک نقش مهاجران، رهبران، تاریخ و میراث فرهنگی در شکل‌گیری جامعه و توسعه سنگاپور.

– هویت ملی: آگاهی از نمادها، رویدادها و مکان‌های ملی و اهمیت آن‌ها در تقویت هویت ملی.

۲. فرهنگ، تنوع و انسجام اجتماعی

– تنوع فرهنگی: آشنایی با آداب، رسوم، سنت‌ها و گروه‌های قومی و فرهنگی مختلف در سنگاپور و آسیای جنوب شرقی.

– احترام به تفاوت‌ها: احترام به خود، دیگران، تنوع فرهنگی و میراث تاریخی.

– هارمونی اجتماعی: درک روابط متقابل میان مردم، فرهنگ‌ها و محیط‌زیست و نقش آن‌ها در انسجام اجتماعی و هارمونی جامعه.

۳. تاریخ، تمدن و میراث

– تمدن‌های باستانی: شناخت تمدن‌های باستانی شبه‌قاره هند، چین و آسیای جنوب شرقی و تأثیر آن‌ها بر زندگی امروز.

– میراث فرهنگی: قدردانی از نقش مهاجران، رهبران و تمدن‌های مختلف در شکل‌گیری جامعه و توسعه کشور.

– حفاظت از میراث: علاقه‌مندی و تعهد به مشارکت در حفظ میراث فرهنگی و طبیعی.

۴. محیط‌زیست و پایداری

– شناخت محیط‌زیست: آشنایی با محیط‌زیست و چالش‌های آن.

– حفاظت از منابع طبیعی: درک ضرورت مراقبت و حفظ منابع طبیعی.

– مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی: پذیرش مسئولیت فردی و اجتماعی در قبال محیط‌زیست و میراث طبیعی.

۵. شهروندی و مشارکت اجتماعی

- شهروندی فعال: آگاهی از نقش خود به عنوان شهروند فعال و مشارکت‌جو در حفظ هویت، فرهنگ، محیط و توسعه کشور.
- مشارکت اجتماعی و ملی: علاقه‌مندی به مشارکت در بزرگداشت رویدادهای ملی و فعالیت‌های اجتماعی.
- ارزش‌ها و مسئولیت اجتماعی: پرورش تاب‌آوری، صداقت، مراقبت، هارمونی و مسئولیت‌پذیری در روابط اجتماعی و یادگیری.

۶. همکاری منطقه‌ای و جهانی

- ارتباطات منطقه‌ای: درک ارتباط و همبستگی میان کشورهای جنوب شرقی آسیا.
- همکاری بین‌کشوری: شناخت نحوه همکاری کشورها در این منطقه و اهمیت آن برای توسعه و همزیستی.

۷. مهارت‌های یادگیری، پژوهش و ارتباطی

- همکاری و کار گروهی: توسعه مهارت‌های همکاری، کار گروهی و مدیریت روابط در انجام فعالیت‌ها و پروژه‌های مشترک.
- سواد اطلاعاتی: کسب توانایی جمع‌آوری، پردازش، تحلیل و مستندسازی اطلاعات با استفاده از روش‌ها و ابزارهای متنوع.
- تفکر انتقادی و خلاق: تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی، خلاق و نوآورانه در تحقیق و تحلیل مسائل اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی.
- خودمدیریتی و تصمیم‌گیری: تمرین مهارت‌های مدیریت خود، خودراهبری، پرسشگری، تأمل و تصمیم‌گیری مسئولانه.
- ارتباط مؤثر: توانایی برقراری ارتباط مؤثر، ارائه ایده‌ها و همکاری سازنده در محیط‌های یادگیری و جامعه.
- مشارکت عملی: مشارکت فعال در پروژه‌ها و فعالیت‌های حفظ و ترویج میراث فرهنگی، محیط‌زیست و انسجام اجتماعی.

تفسیر اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی در سنگاپور:

برنامه درسی مطالعات اجتماعی سنگاپور در دوره ابتدایی، چارچوبی جامع برای پرورش شهروندانی آگاه، مسئول و کنشگر در جهانی پیچیده فراهم می‌کند. این برنامه، فراتر از انتقال

اطلاعات، به رابطه پویا میان فرد و جامعه و نیز میان سنت و مدرنیته می‌پردازد و می‌کوشد دانش‌آموزان را به نیروهایی مؤثر در تحقق آرمان‌های ملی و جهانی بدل کند. در این برنامه، هویت جایگاهی محوری دارد. هویت از خودآگاهی فردی آغاز می‌شود و به درک جایگاه فرد در بستر اجتماعی، تاریخی و فرهنگی سنگاپور گسترش می‌یابد. این فرایند، علاوه بر شناخت «من»، بر شناخت «ما» به عنوان ملتی چندفرهنگی تأکید دارد. از این رو، تاریخ، میراث و نمادهای ملی به منزله عناصر پیونددهنده مطرح می‌شوند تا افراد، با وجود تفاوت‌ها، حول اراده‌ای جمعی گرد آیند. در این چارچوب، تنوع فرهنگی نه مانعی برای همزیستی، بلکه منبعی برای غنا و انسجام اجتماعی دانسته می‌شود.

این فهم از هویت ملی، به شکل طبیعی به نگاهی جهانی منتهی می‌شود. دانش‌آموزان درمی‌یابند که سنگاپور بخشی از شبکه‌ای منطقه‌ای و جهانی است و همکاری بین‌المللی برای مواجهه با مسائل مشترکی چون تغییرات اقلیمی و توسعه پایدار ضروری است. این نگرش جهانی با مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی پیوند می‌خورد و فرد را در جایگاه شهروندی قرار می‌دهد که نسبت به حفاظت از منابع طبیعی احساس تعهد دارد. در کنار این ابعاد، برنامه بر کنشگری مؤثر و مسئولانه نیز تأکید می‌کند. دانش‌آموزان نه تنها با حقوق و مسئولیت‌های خود آشنا می‌شوند، بلکه به تحلیل انتقادی مسائل اجتماعی، ارزیابی منابع گوناگون، فهم دیدگاه‌های مختلف و داوری مستدل نیز ترغیب می‌شوند. این مهارت‌ها زمینه‌ساز تصمیم‌گیری مسئولانه و سنجش پیامدهای اخلاقی و اجتماعی تصمیمات است. همچنین، برنامه بر دغدغه‌مندی اجتماعی، همدلی، عمل‌گرایی و تاب‌آوری تأکید دارد. شهروندی حقیقی در این نگاه، با حساسیت نسبت به دیگران و تلاش برای ایجاد تغییرات مثبت در جامعه معنا می‌یابد. توانایی سازگاری، ایستادگی در برابر دشواری‌ها و آموختن از چالش‌ها نیز بخشی از این تربیت شهروندی است.

همه این اهداف بر پایه توسعه مهارت‌های بنیادین چون یادگیری، پژوهش، تحلیل، ارتباط و همکاری استوار شده‌اند. برنامه بر این اصل تکیه دارد که دانستن به تنهایی کافی نیست؛ بلکه دانش‌آموز باید بتواند آموخته‌های خود را در عمل، در زندگی اجتماعی و در مواجهه با تحولات جهان به کار گیرد. در مجموع، این برنامه درسی رویکردی یکپارچه دارد که در آن هویت ملی، آگاهی جهانی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مهارت‌های اساسی به هم پیوسته‌اند. هدف نهایی، تربیت فردی است که نه فقط بداند یا احساس کند، بلکه بتواند

آگاهانه، مسئولانه و مؤثر نیز عمل کند؛ فردی ریشه‌دار در هویت خود و در عین حال، گشوده به افق‌های جهانی.

هم‌جواری موضوعی اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی کشورهای منتخب:

جدول موضوعی ۱. تربیت شهروندی فعال و مسئولیت‌پذیر

ویژگی/رویکرد	سنگاپور	فنلاند	ایران
مفهوم شهروندی	شهروندی به عنوان یک مفهوم ارزشی با تأکید بر مشارکت در فرآیندهای سیاسی، احترام به ارزش‌های مشترک، هویت ملی و درک متقابل در یک جامعه چندفرهنگی.	شهروندی به عنوان هویت سیاسی و اجتماعی فعال با تأکید بر مسئولیت‌های فردی و جمعی در قبال جامعه و دولت، در یک جامعه چندفرهنگی.	شهروندی بر مبنای مشارکت در فرآیندهای دموکراتیک، احترام به هویت ملی، ارزش‌های اسلامی، حقوق دیگران و مسئولیت‌پذیری در قبال جامعه، خانواده و دین.
آموزش مدنی و حقوقی	آموزش مفاهیم پایه حکومت، قانون، حقوق شهروندی و نحوه مشارکت در امور عمومی از طریق برنامه‌های درسی و فعالیت‌های فوق برنامه.	تمرکز بر درک حقوق و مسئولیت‌های شهروندی، مشارکت مدنی، سیستم سیاسی فنلاند و اهمیت تنوع و برابری.	آموزش مفاهیم نظام سیاسی ایران، قانون اساسی، حقوق شهروندی بر مبنای مبانی دینی و انقلابی.
ارزش‌های اجتماعی و مشارکت	ترویج ارزش‌هایی مانند احترام به قانون، کار گروهی، خدمات اجتماعی و توسعه پایدار. تشویق به مشارکت داوطلبانه.	تأکید بر ارزش‌هایی چون احترام به قانون، کار گروهی، خدمات اجتماعی و فعالیت‌های داوطلبانه در جامعه.	ترویج ارزش‌های انقلابی، جهادی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، ایثار و کمک به محرومین.
مهارت‌های مشارکت مدنی	توسعه مهارت‌های بحث، حل مسئله، تصمیم‌گیری جمعی و رهبری از طریق پروژه‌های گروهی و شبیه‌سازی‌ها.	تقویت مهارت‌های ارتباطی، انتقادی، تفکر جمعی و توانایی همکاری با افراد با دیدگاه‌های مختلف.	آموزش مهارت‌های اقناع، کار گروهی، مدیریت تعارض و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی.

جدول ۲. هویت، تعلق و درک جهان

ویژگی/رویکرد	سنگاپور	فنلاند	ایران
هویت ملی	تقویت هویت ملی سنگاپوری با تأکید بر چندفرهنگی بودن، ارزش‌های مشترک و همبستگی ملی در یک جامعه چندقومیتی.	درک هویت فنلاندی در چارچوب زبان، تاریخ، فرهنگ و ارزش‌های دموکراتیک. تقویت حس تعلق به جامعه و کشور.	تقویت هویت ایرانی اسلامی، با تأکید بر تاریخ، فرهنگ و تمدن غنی ایران، و پیوند آن با مبانی هویت دینی.
درک جهان	آموزش جغرافیای سیاسی، اقتصاد جهانی، چالش‌های منطقه‌ای و جهانی، و نقش سنگاپور در نظم بینالمللی.	مطالعه تاریخ جهان، سیستم‌های سیاسی و اقتصادی مختلف، مسائل جهانی مانند تغییرات اقلیمی و معرفی فنلاند در عرصه بینالمللی.	آشنایی با جغرافیای جهانی، روابط بینالملل، تمدن‌ها و فرهنگ‌های دیگر، با رویکرد تحلیل منطقه‌ای و قدرت‌های جهانی از منظر منافع ملی و اسلامی.
گوناگونی فرهنگی و اجتماعی	آموزش احترام به تنوع نژادی، مذهبی و زبانی. ترویج همزیستی مسالمت‌آمیز و درک متقابل بین گروه‌های مختلف. آموزش مسئولیت‌پذیری در قبال مسائل جهانی مانند فقر، محیط زیست و حقوق بشر، و نقش سنگاپور در سازمان‌های بینالمللی.	مطالعه فرهنگ‌ها، ادیان و سبک‌های زندگی مختلف. تأکید بر درک متقابل، تساهل و احترام به تفاوت‌ها. تشویق به درک مسئولیت‌پذیری جهانی، همکاری بینالمللی و درک چالش‌های مشترک بشریت.	معرفی فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف جهان، با رویکرد تحلیل تطبیقی و درک جایگاه فرهنگ اسلامی و ایرانی در جهان. تبیین جایگاه امت اسلامی و نقش ایران در تحولات جهانی، با تأکید بر همبستگی اسلامی و مقابله با استکبار.

جدول ۳. تفکر، تحلیل، تصمیم‌گیری و مهارت‌های زندگی

ویژگی/رویکرد	سنگاپور	فنلاند	ایران
تفکر انتقادی و حل مسئله	توسعه توانایی تحلیل منطقی مسائل، و توانایی تشخیص و رد شبهات و انحرافات فکری.	تشویق به تفکر مستقل، ارزیابی شواهد، تشخیص مغالطات و ارائه راه‌حلهای منطقی و نوآورانه برای مسائل پیشیده.	پرورش تفکر عقلانی، پرسشگری، تحلیل انتقادی اطلاعات و حل مسئله از طریق رویکردهای خلاقانه و مبتنی بر شواهد.
تصمیم‌گیری	آموزش فرآیندهای تصمیم‌گیری عقلانی، مبتنی	توسعه مهارت‌های تصمیم‌گیری مؤثر در	آموزش اصول تصمیم‌گیری با لحاظ

ویژگی/رویکرد	سنگاپور	فنلاند	ایران
	بر جمع‌آوری اطلاعات، ارزیابی گزینه‌ها و پیشبینی پیامدها در زمینه‌های فردی و اجتماعی.	موقعیت‌های مختلف، با در نظر گرفتن ابعاد اخلاقی، اجتماعی و فردی.	کردن مبانی دینی، اخلاقی و ارزشی، و در نظر گرفتن مصالح فردی و اجتماعی.
مهارت‌های ارتباطی	تقویت مهارت‌های بیان شفاهی و کتبی، گوش دادن فعال، همدلی، و مذاکره مؤثر در محیط‌های متنوع.	تأکید بر ارتباطات شفاف، مؤثر و سازنده، از جمله توانایی ابراز عقاید، گوش دادن به نظرات دیگران و همکاری در گروه‌ها.	آموزش مهارت‌های ارتباطی مؤثر، اقناع، استدلال و بیان دیدگاه‌ها در چارچوب اخلاق اسلامی.
یادگیری مادام‌العمر و خودراهبری	ترویج رویکرد یادگیری فعال، خودراهبر و مستمر برای انطباق با تغییرات و دستیابی به رشد فردی و حرفه‌ای.	تشویق به کنجکاوی، خودآموزی و توسعه مداوم دانش و مهارت‌ها برای مواجهه با دنیای در حال تغییر.	ترویج فرهنگ یادگیری مستمر و خودآموزی در راستای رشد علمی، معنوی و کسب مهارت‌های الزم برای زندگی.

جدول ۴. ارزش‌ها، اخلاق و آمادگی برای زندگی

ویژگی / کشور	سنگاپور	فنلاند	ایران
ارزش‌های اخلاقی و رفتاری	ترویج ارزش‌هایی مانند صداقت، احترام، مسئولیت‌پذیری، سخت‌کوشی و شهروندی خوب.	تأکید بر ارزش‌هایی مانند صداقت، احترام به حقوق فردی، مسئولیت‌پذیری، شفقت و همدردی.	تأکید بر ارزش‌هایی چون اسلامی (تقوا، امانتداری، عدالت، ایثار)، احترام به والدین و بزرگان.
نظم و انضباط	اهمیت رعایت قوانین، مقررات و نظم اجتماعی به عنوان زیربنای پیشرفت جامعه.	تشویق به خودانضباطی، نظم در امور شخصی و اجتماعی، و رعایت حقوق و حدود دیگران.	تأکید بر انضباط در امور فردی و اجتماعی بر اساس موازین شرعی و عرفی، و نظم‌پذیری در راستای اهداف متعالی.
سلامت جسمی و روانی	آموزش اهمیت تغذیه سالم، ورزش، بهداشت روانی و مهارت‌های مقابله با استرس.	ترویج سبک زندگی سالم، فعالیت بدنی منظم، بهداشت روان و توجه به رفاه عاطفی.	آموزش اهمیت سلامت جسمی و روانی بر اساس تعلیم دینی، بهداشتی، و پیشگیری از

ویژگی / کشور	سنگاپور	فنلاند	ایران
			آسیب‌های روحی و رفتاری.
آمادگی برای آینده شغلی و اجتماعی	آشنایی با مشاغل مختلف، مهارت‌های لازم برای بازار کار، کارآفرینی و نقش فرد در توسعه اقتصادی.	آماده‌سازی دانش‌آموزان برای دنیای کار، توسعه مهارت‌های حرفه‌ای، و تشویق به یادگیری مداوم برای انطباق با تغییرات شغلی.	آموزش مهارت‌های لازم برای ورود به بازار کار.

مقایسه اهداف مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی کشورهای منتخب:

جدول ۲. مقایسه اهداف مطالعات اجتماعی کشورهای منتخب

اهداف	ایران	فنلاند	سنگاپور
تربیت شهروندان مسئول، فعال و مشارکت‌جو	✓	✓	✓
پرورش هویت فردی و جمعی با احترام به تفاوت‌ها	✓	✓	✓
آماده‌سازی برای زندگی اجتماعی و سازگاری با محیط	✓	✓	✓
پرورش مهارت‌های فردی، اجتماعی، گفت‌وگو و همکاری	✓	✓	✓
توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی و تحلیل اطلاعات	✓	✓	✓
شناخت مفاهیم پایه جامعه، دولت، قانون، شهروندی و دموکراسی	✓	✓	✓
ترویج ارزش‌های اخلاقی، عدالت‌خواهی و مسئولیت‌پذیری	✓	✓	✓
تقویت حس تعلق، هویت ملی و انسجام اجتماعی	✓	✓	✓
آموزش حقوق و مسئولیت‌های فردی، اجتماعی و شهروندی	✓	✓	✓
آشنایی با تاریخ، فرهنگ، میراث ملی و تمدن‌ها	✓	✓	✓
پرورش توانایی برقراری ارتباط مؤثر و احترام به دیدگاه‌های متنوع	✓	✓	✓
تشویق مشارکت فعال در مسائل اجتماعی، فرهنگی و محیط زیستی	✓	✓	✓
تقویت مهارت‌های مدیریت خود، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری مسئولانه	✓	✓	✓
آموزش مهارت‌های زندگی، مدیریت مالی و مصرف مسئولانه	✓	✓	-
درک اهمیت کار، کارآفرینی و زندگی حرفه‌ای	-	✓	✓
ترویج آگاهی نسبت به سلامت روان، اعتمادبه‌نفس و خودباوری	✓	✓	-
تقویت تاب‌آوری، پایداری و مقابله با چالش‌ها	-	-	✓
آموزش احترام به حقوق بشر، برابری و اصول دموکراسی	-	✓	✓
دانش پایه درباره عملکرد جامعه، نهادهای حکومتی و رسانه‌ها	-	✓	✓

اهداف	ایران	فنلاند	سنگاپور
ترویج حس عدالت‌جویی و مبارزه با ظلم و تبعیض	✓	✓	-
شناخت رابطه انسان با محیط‌زیست و اهمیت حفاظت منابع طبیعی	✓	-	✓
آشنایی با فناوری و رسانه‌های دیجیتال و استفاده آگاهانه	-	✓	✓
درک تأثیر رفتار فرد بر جامعه و ضرورت مسئولیت‌پذیری اجتماعی	✓	✓	✓
تشویق احترام متقابل، همکاری و زندگی در جامعه چندفرهنگی	-	✓	✓
برانگیختن کنجکاوی، پرسشگری و علاقه به مطالعات اجتماعی	-	✓	✓
آموزش جمع‌آوری، تحلیل و مستندسازی اطلاعات	-	✓	✓
شناخت نهادها، فرآیندهای تصمیم‌گیری و نقش دولت	-	✓	✓
تقویت مهارت‌های حل مسئله، برنامه‌ریزی و خرید آگاهانه	✓	-	-
پرورش حس تعلق به وطن و افتخار به فرهنگ و دستاوردهای ملی	✓	-	✓
تشویق مسئولیت‌پذیری در سطوح خانواده، مدرسه، جامعه و جهان	✓	✓	✓

شباهت‌ها و تفاوت‌ها:

برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی در سنگاپور، فنلاند و ایران با وجود تفاوت در اولویت‌ها و تأکیدها، در یک هدف کلان مشترک‌اند: تربیت شهروندانی مسئول، آگاه، فعال و مشارکت‌جو که بتوانند در جامعه نقش مؤثری ایفا کنند. این اشتراک نشان می‌دهد که مطالعات اجتماعی دیگر تنها انتقال دانش تاریخی یا جغرافیایی نیست، بلکه حوزه‌ای اساسی برای شکل‌دهی هویت، پرورش ارزش‌ها، تقویت مهارت‌های اجتماعی و آماده‌سازی دانش‌آموزان برای جهان معاصر به شمار می‌آید. یکی از مهم‌ترین وجوه مشترک، توجه به هویت فردی و جمعی است. هر سه کشور می‌کوشند دانش‌آموزان جایگاه خود را در خانواده، جامعه و کشور بشناسند و احساس تعلق و مسئولیت نسبت به محیط پیرامون را در خود تقویت کنند. با این حال، شیوه تحقق این هدف متفاوت است: فنلاند بر تکرر و تنوع هویتی تأکید دارد، سنگاپور آن را در چارچوب انسجام ملی و مدیریت جامعه‌ای چندفرهنگی دنبال می‌کند و ایران بر پیوستگی فرهنگی، ملی و دینی تمرکز دارد. همچنین، هر سه نظام آموزشی بر پرورش مهارت‌های بنیادین زندگی اجتماعی مانند ارتباط مؤثر، گفت‌وگو، همکاری، درک متقابل و مشارکت گروهی تأکید دارند. این مهارت‌ها لازمه شهروندی مؤثر و مشارکت‌سازنده در جامعه‌اند. از این رو، هر سه کشور می‌کوشند دانش‌آموزان را نه صرفاً دریافت‌کننده اطلاعات، بلکه کنشگرانی فعال در عرصه اجتماعی

تربیت کنند. در کنار مهارت‌های ارتباطی، تفکر انتقادی و توانایی تحلیل اطلاعات از دیگر محورهای مشترک و اساسی در برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی سه کشور است. در جهان امروز، دانش‌آموزان باید بتوانند اطلاعات را ارزیابی کنند، شواهد را بسنجند، استدلال‌های منطقی را تشخیص دهند و درباره مسائل مختلف به دیدگاهی مستقل و سنجیده برسند. این توانایی، پایه مشارکت آگاهانه و تصمیم‌گیری مسئولانه است. هرچند فنلاند و سنگاپور در این زمینه رویکردی منسجم‌تر و قوی‌تر دارند، ایران نیز این هدف را در برنامه‌های آموزشی خود دنبال می‌کند، هرچند در اجرا با چالش‌هایی روبه‌روست.

همچنین، مفاهیمی چون جامعه، دولت، قانون، شهروندی و نهادهای حکومتی بخش جدایی‌ناپذیر برنامه‌های درسی هر سه کشور را تشکیل می‌دهند. آموزش این مفاهیم، همراه با ترویج ارزش‌هایی مانند عدالت، مسئولیت‌پذیری، احترام و انصاف، با هدف پرورش شهروندانی آگاه و اخلاق‌مدار صورت می‌گیرد. افزون بر این، تاریخ، فرهنگ، میراث ملی و تمدن‌ها نیز در هر سه کشور اهمیت دارند، زیرا به تقویت هویت ملی، حس تعلق و انسجام اجتماعی کمک می‌کنند و درک عمیق‌تری از جامعه کنونی به دانش‌آموز می‌دهند؛ موضوعی که برای کشوری مانند ایران با پیشینه تاریخی غنی، اهمیت ویژه‌ای دارد.

با وجود این اشتراکات، تفاوت‌هایی نیز در اولویت‌ها دیده می‌شود. برای نمونه، فنلاند و ایران بر مهارت‌های زندگی مانند مدیریت مالی شخصی، مصرف مسئولانه و برنامه‌ریزی روزمره تأکید بیشتری دارند، در حالی که سنگاپور کمتر به این جنبه پرداخته و بیشتر بر آمادگی برای بازار کار و زندگی حرفه‌ای تمرکز کرده است؛ موضوعی که در فنلاند نیز مهم است، اما در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. نکته مهم دیگر، تفاوت در پرداختن به سلامت روان، اعتماد به نفس و خودباوری است. در ایران و فنلاند این مؤلفه‌ها به صورت نسبتاً صریح در اهداف آموزشی دیده می‌شوند، اما در سنگاپور کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. در مقابل، سنگاپور بر تاب‌آوری و پایداری در برابر چالش‌ها تأکید ویژه دارد؛ مفهومی که در دو کشور دیگر به طور مستقل برجسته نشده است. در حوزه حقوق بشر و دموکراسی نیز تفاوت‌ها آشکار است: فنلاند رویکردی جامع و ادغام‌شده همراه با مشارکت اجتماعی دارد، سنگاپور اهداف مشخصی را دنبال می‌کند و ایران کمتر بر این جنبه تمرکز دارد. همچنین، فناوری و رسانه‌های دیجیتال در برنامه‌های سنگاپور و فنلاند جایگاه مهمی دارند، در حالی که ایران در این زمینه هنوز نیازمند توجه بیشتری است. از نظر مهارت‌های

پژوهشی و تحلیلی نیز سنگاپور و فنلاند بر جمع‌آوری، تحلیل و مستندسازی اطلاعات و همچنین پرورش کنجکاوی و پرسشگری تأکید بیشتری دارند، اما ایران در این حوزه کمتر متمرکز عمل کرده است. در مقابل، عدالت‌جویی و مبارزه با ظلم در فنلاند و ایران برجسته‌تر است، ولی در سنگاپور کمتر دیده می‌شود. همچنین، هر سه کشور به شناخت نهادها و فرآیندهای تصمیم‌گیری توجه دارند، اما این موضوع در سنگاپور و فنلاند پررنگ‌تر از ایران است. در زمینه محیط‌زیست نیز سنگاپور و ایران اهمیت بیشتری به آن می‌دهند، در حالی که فنلاند بیشتر از طریق تجربه‌های عملی مدرسه و جامعه به این موضوع می‌پردازد.

در مجموع، هر سه کشور در هدف کلی تربیت شهروندانی مسئول و مشارکت‌جو همسو هستند، اما فنلاند با تأکید بر دموکراسی، تفکر انتقادی، مهارت‌های زندگی و تاب‌آوری، رویکردی فراگیر و دانش‌آموزمحور دارد. سنگاپور با تمرکز بر انسجام ملی، آمادگی برای بازار کار، تاب‌آوری و فناوری، شهروندانی متعهد به توسعه و ثبات ملی پرورش می‌دهد. ایران نیز با تأکید بر هویت دینی و فرهنگی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مهارت‌های زندگی و عدالت‌خواهی، به تربیت شهروندانی وفادار به ارزش‌های بومی و دینی می‌پردازد.

بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای امروز که با تحولات سریع علمی، اجتماعی، فرهنگی و فناورانه همراه است، آموزش و پرورش به یکی از مهم‌ترین ابزارهای هر جامعه برای مواجهه هوشمندانه با این تغییرات تبدیل شده است. در این میان، مطالعات اجتماعی به‌عنوان درسی تربیتی و شهروندی، نقشی اساسی در شکل‌دهی به هویت فردی و جمعی دانش‌آموزان، تقویت مهارت‌های زندگی، پرورش اخلاق اجتماعی و آماده‌سازی آنان برای زندگی در جهانی پیچیده و متنوع دارد. اهمیت این درس در عصر جهانی‌شدن، تغییرات فرهنگی و چالش‌های زیست‌محیطی دوچندان شده است. مطالعه تطبیقی برنامه درسی مطالعات اجتماعی در ایران، فنلاند و سنگاپور از آن جهت اهمیت دارد که این کشورها از نظر فلسفه تربیت، ساختار آموزشی، اهداف فرهنگی و سیاسی و سطح توسعه تفاوت‌های چشمگیری دارند. همچنین فنلاند و سنگاپور در دو دهه اخیر از کشورهای برتر در آزمون‌های بین‌المللی مانند پیزا بوده‌اند، و ایران نیز با تکیه بر اسناد بالادستی همچون سند تحول بنیادین در پی اصلاح نظام آموزشی خود است. در سطح اهداف، این سه کشور دارای اشتراکات بنیادین و تفاوت‌های

معنادار هستند. اشتراکات اصلی شامل: تربیت شهروندان مسئول، فعال و مشارکت‌جو؛ پرورش هویت فردی و جمعی همراه با احترام به تفاوت‌ها؛ آموزش مهارت‌های فردی و اجتماعی و تفکر انتقادی؛ شناخت مفاهیم پایه جامعه و دموکراسی؛ و تأکید بر ارزش‌های اخلاقی و عدالت‌خواهی است. این اشتراکات نشان‌دهنده نوعی اجماع جهانی نسبی درباره تربیت اجتماعی و شهروندی هستند.

با این حال، هر کشور متناسب با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی خود رویکرد خاصی دارد. ایران بر آموزش دینی، اخلاق اسلامی، حفظ هویت ملی و مهارت‌های زندگی تأکید می‌کند. فنلاند بر دموکراسی، برابری، تنوع فرهنگی، حقوق بشر و مشارکت فعال شهروندان تمرکز دارد. سنگاپور نیز بر تاب‌آوری فردی و اجتماعی، انسجام ملی، مهارت‌های فناوری و مدیریت خود تأکید بیشتری دارد. هسته مشترک اهداف مطالعات اجتماعی در هر سه کشور، تربیت شهروندانی مسئول، توانمند و مشارکت‌جو است، اما تفاوت در اولویت‌ها و رویکردها نشان می‌دهد که هر نظام آموزشی بر اساس شرایط تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خود، الگوی خاصی از «شهروند مطلوب» را دنبال می‌کند.

اصلاح برنامه درسی در حوزه تربیت شهروندی برای پرورش نسلی آگاه، مسئولیت‌پذیر و توانمند، ضرورتی اساسی در مواجهه با چالش‌های جامعه امروز است. در این راستا، یکی از محورهای مهم، تقویت مهارت‌های فناورانه و دیجیتال است؛ امری که می‌تواند از طریق بازنگری در کتب درسی و گنجانیدن مفاهیمی مانند سواد دیجیتال، امنیت سایبری و اخلاق استفاده از فناوری از مقاطع پایه، برگزاری کارگاه‌های عملی در زمینه‌هایی همچون برنامه‌نویسی و تولید محتوای دیجیتال، تجهیز مدارس به زیرساخت‌های مناسب و نیز توانمندسازی مستمر معلمان تحقق یابد. محور دیگر، توسعه مهارت‌های پژوهشی و تحلیلی است. برای این منظور، لازم است رویکرد آموزشی از حافظه‌محوری به سمت پروژه‌محوری تغییر کند و بخشی از ارزیابی تحصیلی به پروژه‌های تحقیقاتی دانش‌آموزان اختصاص یابد. آموزش روش تحقیق، جست‌وجو و ارزیابی منابع معتبر، فعال‌سازی انجمن‌های علمی دانش‌آموزی، تقویت کتابخانه‌های مدارس و تدوین تقویم پژوهشی سالانه از جمله اقداماتی هستند که می‌توانند این هدف را پشتیبانی کنند.

همچنین، ادغام عمیق‌تر مباحث حقوق بشر، دموکراسی و شهروندی در برنامه درسی ضروری است. این امر از طریق بازنگری محتوای کتاب‌ها و افزودن مباحثی درباره حقوق

شهروندی، مشارکت مدنی، نظام‌های حکومتی و مسئولیت‌های اجتماعی امکان‌پذیر است. در کنار آن، استفاده از روش‌های فعال مانند شبیه‌سازی انتخابات و جلسات پارلمان دانش‌آموزی، مناظره‌های کلاسی و بازدید از نهادهای مدنی و دولتی می‌تواند فهم عملی دانش‌آموزان را از فرآیندهای اجتماعی و سیاسی تقویت کند. همچنین، تقویت واقعی شورای دانش‌آموزی و توجه به حقوق و مسئولیت‌های دانش‌آموزان از دیگر الزامات این حوزه است.

توسعه تاب‌آوری و آمادگی برای چالش‌ها نیز از محورهای مهم اصلاح برنامه درسی در تربیت شهروندی است. این هدف می‌تواند از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای مدیریت استرس، حل مسئله و مقابله با فشارهای روانی، استفاده از سناریوهای واقعی و چالش‌محور در آموزش، تقویت نقش مشاوران مدرسه و ترویج نگرشی مثبت نسبت به اشتباه و شکست، محقق شود. در این رویکرد، شکست نه پایان راه، بلکه پلی برای یادگیری و موفقیت تلقی می‌شود. اجرای این پیشنهادها مستلزم سرمایه‌گذاری، بازنگری جامع در برنامه‌های درسی، آموزش مستمر معلمان و بهبود زیرساخت‌های آموزشی است و باید با چارچوب‌های فرهنگی و اجتماعی ایران هماهنگ باشد. برخی از اهداف آموزشی کشورهای دیگر، مانند فنلاند و سنگاپور، هرچند ارزشمندند، اما انتقال مستقیم آن‌ها به ایران بدون توجه به زمینه‌های بومی با دشواری‌هایی همراه است. برای نمونه، مفاهیمی مانند حقوق بشر، برابری و دموکراسی باید با تأکید بر ارزش‌هایی چون کرامت انسانی، عدالت، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و حاکمیت ملی بازتفسیر و بومی‌سازی شوند.

در حوزه کارآفرینی و زندگی حرفه‌ای نیز، با وجود اهمیت این موضوع، محدودیت‌های ساختاری، اقتصادی و اجرایی ممکن است مانع پیاده‌سازی کامل الگوهای مشابه کشورهای پیشرفته شود. همچنین، در زمینه تاب‌آوری و مدیریت چالش‌ها لازم است آموزش‌ها تنها بر مقاومت فردی تمرکز نکنند، بلکه مهارت‌های حل مسئله، تحلیل موقعیت و مدیریت بحران را نیز دربر بگیرند و از پرداخت صرف به مشکلات ساختاری بدون امکان عمل‌پذیری پرهیز شود. در مورد فناوری و رسانه‌های دیجیتال، سواد دیجیتال ضرورتی انکارناپذیر است، اما اجرای آن نیازمند توجه همزمان به زیرساخت‌ها و سیاست‌های فرهنگی کشور است. همچنین، مفهوم احترام متقابل، همکاری و زندگی در جامعه چندفرهنگی باید در چارچوب

هویت ملی ایرانی بازتعریف شود؛ به این معنا که توجه به تنوع قومی و فرهنگی، در دل انسجام و هویت ملی دنبال گردد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ گونه تعارض منافی ندارند.
مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مطالعات برنامه درسی دانشگاه خوارزمی می‌باشد.

منابع

- بایزیدی میرآباد، آمنه؛ مقام دوست، ابوبکر؛ بایزیدی میرآباد، سمیه؛ محمودی، سید عزالدین. (۱۴۰۱). بررسی مقایسه‌ای برنامه درسی مطالعات اجتماعی ایران و سنگاپور در دوره ابتدایی، نشریه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی (مرکز توسعه آموزش‌های نوین / ایران)، ۸(۱)، ۷۴۵-۷۳۱.
- حاجی علی زاده، جواد؛ کریم زاده، فرامرز. (۱۴۰۰). بررسی میزان توجه کتب مطالعات اجتماعی به تربیت شهروندان مطلوب در ایران، پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۳(۲)، ۸۳-۱۰۶.
- خسروی، رحمت الله. (۱۳۹۹). عنصر اهداف در طراحی برنامه درسی، دانشنامه ایرانی برنامه درسی.
- خضری، فرشید. (۱۴۰۲). ارزیابی عملکرد نظام مراقبت اجتماعی از دانش آموزان (نماد)، ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۱(۱۱) شماره مسلسل ۱۹۶۳۱.
- رضایی، کلثوم؛ احمدی، غلامعلی؛ امام جمعه، محمد رضا. (۱۴۰۲). مطالعه تطبیقی برنامه درسی علوم چهارم ابتدایی در کشور ایران و کشورهای سنگاپور و فنلاند کشورهای پیشرو در آزمون تیمز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
- سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۳۹۱). راهنمای معلم مطالعات اجتماعی ششم دبستان. چاپ اول، تهران: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی.
- سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۳۹۲). راهنمای معلم مطالعات اجتماعی سوم دبستان. چاپ اول، تهران: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی.

- سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۳۹۵). *راهنمای معلم مطالعات اجتماعی چهارم دبستان*. چاپ اول، تهران: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی.
- سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۳۹۸). *راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پنجم دبستان*. چاپ اول، تهران: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی.
- غفاری، سمیه؛ عباساف، زهره. (۱۴۰۲). مطالعه تطبیقی برنامه آموزش مهارت‌های زندگی برای دانش آموزان دوره ابتدایی در ایران و کشورهای پیشرو در آموزش، *پایان نامه کارشناسی ارشد*. تهران: دانشگاه فرهنگیان (پردیس نسیمه).
- فلاحیان، ناهید. (۱۳۹۹). *الفبای پویایی و همدلی، ملاحظات آموزش مطالعات اجتماعی*. رشد آموزش/ابتدایی، ۲۴(۳)، ۲۶-۲۸.
- قلتش، عباس؛ صالحی، مسلم؛ میرزایی، حسن. (۱۳۹۱). تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران از منظر توجه به ویژگی‌های شهروند جهانی، *پژوهش در برنامه ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی- برنامه ریزی درسی)*، ۹(۳۵)، ۱۱۷-۱۳۱.
- گلشنی گهراز، مرتضی؛ حیدری، عبدالحسین. (۱۴۰۲). عنوان تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی سوم و چهارم ابتدایی از منظر توجه به ابعاد و مؤلفه های تربیت شهروندی، *پویش در آموزش علوم انسانی*، ۳(۳۱)، ۱۵۹-۱۸۲.
- وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۱). *برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: شورای عالی آموزش و پرورش.
- یاسینی، زهرا سادات. (۱۳۹۷). برنامه درسی مطالعات اجتماعی، ۲۴ نکته در آموزش مطالعات اجتماعی، رشد آموزش ابتدایی، ۲۲(۶)، ۳۵-۳۴.

References

- Eisner, E.W. (1994). *The Educational Imagination: On the Design and Evaluation of School Programs*. Macmillan, New York.
- Estrellado, Carie Justine P, De Guzman, James Manuel M. (2023). Curriculum Design and Challenges of Social Studies Program in Finland: A Macro-Perspective Analysis, *Asian Journal of Research in Education and Social Sciences*, 4(4):31-40. DOI: [10.55057/ajress.2022.4.4.5](https://doi.org/10.55057/ajress.2022.4.4.5)
- Finnish National Agency for Education. (2014). National core curriculum for basic education 2014. Available at: <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-primary-and-lower-secondary-basic-education>
- Löfström, J. (2019). A Yhteiskuntaoppi: Social studies in Finland. A country report. *JSSE-Journal of Social Science Education*, 18(4), 103-116. doi.org/10.4119/jsse-1583

- Ministry of Education Singapore. (2020). Primary school curriculum and syllabus. Retrieved June 29, 2025. Available at: <https://www.moe.gov.sg/primary/curriculum/syllabus>
- National Core Curriculum for Basic Education. (2014). Social studies. Finnish National Agency for Education.
- OECD. (2019). PISA 2018 results: What students know and can do (Vol. 1). Available at: OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/12/pisa-2018-results-volume-i_947e3529/5f07c754-en.pdf
- Sim, Jasmine Boon-Yee, Print, Murray. (2005). Citizenship education and social studies in Singapore: A national agenda, International Journal of Citizenship and Teacher Education, 1(1).58-73.
- THE GLOBAL NGO REVIEW. (2023). Corrupt educational system in Iran and its troubling impact on PIRLS and TIMSS test results. WNCRI. Available at: <https://www.globalngoreview.com/article/647530484-corrupt-educational-system-in-iran-and-its-troubling-impact-on-pirls-and-timss-test-results>.
- Yildiz, Derya. (2015). A Comparative Investigation on Turkish, Korean and Finnish Mother Tongue Course Curriculums, Education and Science, 40(179), 89-110. DOI:[10.15390/EB.2015.4166](https://doi.org/10.15390/EB.2015.4166)